

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова приймальної комісії,
ректор Мелітопольського
державного педагогічного
університету імені Богдана
Хмельницького

 Наталія Фалько

« _____ 2024 року

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ІСПИТУ

Спеціальність: 051 Економіка

для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 та НРК7

Запоріжжя – 2024

Програма фахового іспиту зі спеціальність 051 Економіка для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 та НРК7 / Укладачі д-р екон. наук, проф. Марченко О.А., магістр економіки Сальнікова М.В. Запоріжжя, 2024. 69 с.

ВСТУП

Програма фахового іспиту з економіки визначає обсяг відповідної частини професійно-практичної підготовки абітурієнтів, які вступають на навчання за спеціальністю 051 Економіка за освітньо-професійними програмами «Керівництво персоналом та економіка праці», «Економіка та адміністрування в охороні здоров'я» галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за освітнім рівнем «Магістр».

Мета фахового іспиту – з'ясування готовності абітурієнта до виконання професійних завдань, передбачених відповідними стандартами вищої освіти за умови реалізації концептуальних засад розвитку економічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір. За результатами іспиту виявляється рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок, програмних результатів, набутих на попередньому рівні освіти з базових освітніх компонент.

Завданнями фахового іспиту є оцінка теоретичної підготовки абітурієнтів з освітніх компонент фундаментальної підготовки бакалавра; виявлення рівня та глибини практичних умінь та навичок необхідних для опанування базових освітніх компонент спеціальності 051 Економіка.

Під час складання фахового іспиту абітурієнт повинен продемонструвати рівень сформованих компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в економічній сфері, які характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, що передбачає застосування теорій та методів економічної науки

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

– Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.

– Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності з чинними нормативними та правовими актами.

– Розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки.

– Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані

результати.

– Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

– Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

– Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів, ведення бізнесу.

– Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудова відносин.

– Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси в бізнесі.

– Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

– Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

– Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

– Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, бізнесу, оцінку їх конкурентоспроможності.

Результати навчання:

– Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.

– Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.

– Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

– Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

– Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду

фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.

- Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

- Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.

- Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання (за видами діяльності), визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

- Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.

- Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

- Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

- Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

- Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

- Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах в бізнес-середовищі.

ОСНОВНІ РОЗДІЛИ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ІСПИТУ ТА ЇХ ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Виникнення й еволюція економічної науки. Предмет і об'єкт економічної теорії. Суть і структура продуктивних сил і виробничих відносин. Економічні закони та категорії. Поняття і структура методології економічної теорії.

Формаційний та цивілізаційний підходи до періодизації суспільного розвитку. Економічна система, її сутність, цілі й основні структурні елементи. Типи економічних систем. Сутність, форми і місце власності в економічній системі.

Теоретичні концепції виникнення і суті грошей. Функції грошей та їхня еволюція. Грошовий обіг і його закони. Грошова система, її структурні елементи й основні типи.

Ринок, як форма організації суспільства. Структура ринку. Інфраструктура ринку. Держава, як суб'єкт економічної діяльності.

Суть попиту і фактори, що його визначають. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Взаємодія попиту і пропозиції. Ринкова рівновага.

Конкуренція, як основоположний атрибут ринкової економіки. Внутрішньогалузева та міжгалузева, цінова і нецінова конкуренція. Досконала конкуренція. Недосконала конкуренція та її типи. Сутність витоків та види монополізму.

Зміст, основні принципи та ознаки підприємництва. Теорія і моделі підприємництва. Організаційно-правові форми підприємництва. Класифікація підприємств за розміром.

Капітал як економічна форма товарного виробництва. Форми існування капіталу. Структура капіталу. Витрати виробництва. Прибуток на капітал і фактори, що його визначають. Кругообіг і оборот промислового капіталу.

Сутність і типи суспільного відтворення. Предмет макроекономіки. Система національних рахунків та основні макроекономічні показники. Національний дохід і національне багатство. Ефективність виробництва національного продукту.

Сутність, фактори і типи економічного зростання. Циклічні коливання, види та причини економічної циклічності. Безробіття, його форми та соціально-економічні наслідки. Інфляція: сутність, форми і типи. Антиінфляційна політика.

Необхідність, зміст, структура та функції фінансів. Фінансова система.

Державний бюджет. Бюджетний дефіцит і державний борг. Теорія оподаткування.

Еволюція теоретичних уявлень про роль держави в економіці. Формування сучасної системи сучасного державного регулювання економіки України. Форми і методи сучасного регулювання економіки.

Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства. Форми міжнародних економічних відносин. Міжнародний рух капіталів. Світова торгівля та світовий ринок. Зміст і структура світової валютної системи. Міжнародна міграція робочої сили.

Глобалізація як закономірний процес світогосподарського розвитку. Сутність, ознаки та рівні глобалізації економіки. Процеси інтернаціоналізації в світовій економіці. Взаємопов'язаність та передумови вирішення глобальних проблем.

РОЗДІЛ 2. СВІТОВА ЕКОНОМІКА

Причини та наслідки фінансових криз у світі в 90-ті рр. ХХ ст. Сучасна модель економічного розвитку Латинської Америки.

Характерні риси ринкової економіки у постсоціалістичних країнах. Зрушення у галузевій структурі економіки Індії у другій половині ХХ ст.

Економічне середовище МЕР. Політично-правове середовище МЕР. Соціально-культурне середовище. Технологічне середовище.

Сутність міжнародної торгівлі та її роль в системі світогосподарських зв'язків. Міжнародна торгівля послугами. Еволюція теорій міжнародної торгівлі. Види сучасної міжнародної торгівлі. Методи та засоби міжнародної торгівлі. Регулювання міжнародних торговельних відносин.

Причини і суть міжнародного руху капіталу. Форми іноземних інвестицій. Транснаціональні корпорації та їх роль в сучасному розвитку міжнародних економічних відносин. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні.

Міжнародний кредит та його роль в міжнародних економічних відносинах. Форми та види міжнародного кредиту. Світовий фінансовий ринок. Міжнародні валютно-фінансові організації. Проблема заборгованості та можливі шляхи її розв'язання.

Сутність, структура та основні риси світового ринку праці. Масштаби, форми, напрямки сучасних міграційних процесів. Регулювання міжнародної міграції робочої сили.

Структура сучасної валютної системи. Основні елементи національної

валютної системи. Основні елементи світової валютної системи. Поняття валюти та її види. Конвертованість валюти. Валютний паритет і валютний курс. Режим курсу валют. Міжнародна валютна ліквідність. Резервні валюти. Еволюція світової валютної системи. Система золотого стандарту. Паризька валютна системи. Генуезька валютна системи. Бреттон-Вудська валютна системи. Ямайська валютна системи. Валютний ринок і його структура. Котирування валют. Основні валютні операції.

Сучасний етап становлення та розвитку регіональної економіки. Основні поняття регіональної економіки. Розвиток теорій регіональної економіки. Методи теоретичного обґрунтування територіальної організації економіки.

Принципи і фактори розміщення продуктивних сил регіону. Основні фактори і критерії, що впливають на розміщення продуктивних сил. Закономірності розміщення продуктивних сил.

Сутність економічного району та об'єктивний характер його формування. Основні районоутворюючі фактори. Принципи і критерії виділення великих економічних районів. Ієрархія економічних районів, їх основні типи. Практичне значення економічного районування.

Сутність потенціалу розвитку регіону і його оцінка. Природно-ресурсний потенціал і природокористування. Демографічний, розселенський і працересурсний потенціал. Науково-технічний потенціал. Виробничий потенціал.

Економічне районування як метод регулювання територіальної організації господарства. Принципи, критерії та підходи до районування. Розвиток районування України наприкінці XIX – на початку XX ст.

Паливно-енергетичний комплекс. Металургійний комплекс. Машинобудівельний комплекс. Хімічний комплекс. Лісовиробничий комплекс. Будівельний комплекс. Агропромисловий комплекс. Соціальний комплекс. Матеріально-побутові послуги. Транспортний комплекс.

Методи вивчення регіональної економіки. Регіоналізація. Міжнародний поділ праці. Форми міжнародних економічних зв'язків. Пріоритетні напрями зовнішньоекономічної політики України.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Еволюція поглядів на категорію «праця». Праця й соціально-трудова відносини як предмет наукового економічного дослідження. Завдання, об'єкт, предмет вивчення дисципліни «Економіка праці і соціально-трудова відносини».

Соціально-економічна сутність праці та її функції. Зміст і характер праці. Види праці.

Населення як демоекономічна категорія. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів. Економічно активне та економічно неактивне населення. Характеристики відтворення населення та ресурсів для праці. Поняття про трудовий потенціал. Показники, що характеризують компоненти трудового потенціалу людини. Людський капітал як соціально-економічна категорія.

Соціальна сутність соціально-трудова відносин як системи у сучасних умовах господарювання. Чинники формування соціально-трудова відносин. Сторони, суб'єкти і рівні соціально-трудова відносин. Предмети і типи соціально-трудова відносин. Методи регулювання соціально-трудова відносин.

Роль державних органів влади у регулюванні соціально-трудова відносин. Наймані працівники в системі соціально-трудова відносин. Діяльність профспілкових організацій в Україні. Правові та практичні аспекти діяльності організацій роботодавців в Україні.

Поняття та сутність соціального партнерства. Засади соціального партнерства, вироблені МОП, їх сутність. Нормативно-правові та організаційні проблеми становлення системи соціального партнерства в Україні.

Суть, зміст і завдання організації праці. Поділ та кооперація праці на підприємстві. Сутність нормування праці та його значення. Виробнича операція як об'єкт нормування праці. Структура робочого дня виконавця. Методи вивчення затрат робочого часу. Поняття про нормативи праці, вимоги до них. Види норм праці, їх розрахунок. Методи нормування праці.

Сутність продуктивності та ефективності праці. Показники виміру продуктивності праці, вимоги до них. Методи вимірювання продуктивності праці. Поняття чинників та умов підвищення продуктивності праці. Суть і значення резервів зростання продуктивності праці. Методика виявлення та обчислення резервів зростання продуктивності праці. Програми управління продуктивністю праці.

Сутність вартості робочої сили. Доходи населення та джерела їх формування. Сутність заробітної плати як соціально-економічної категорії. Функції заробітної плати. Принципи та елементи організації заробітної плати. Державне регулювання оплати праці. Договірне регулювання оплати праці.

Основні поняття інновацій. Класифікація інновацій. Сутність

інноваційних процесів. Основні етапи та фази інноваційного процесу.

Економічні теорії інноваційного розвитку. Сучасні тенденції інноваційного розвитку економіки.

Роль держави у забезпеченні інноваційних процесів. Значення інноваційної діяльності для формування сучасної моделі економічного зростання національної економіки України. Способи державного впливу на ефективність інноваційних процесів. Методи державної підтримки інноваційної діяльності.

Формування інноваційної політики підприємства. Прогнозування й планування інноваційної діяльності. Етапи розробки інновацій. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Суть стратегії інноваційної діяльності. Етапи розробки інноваційної стратегії. Процес упровадження та реалізації інноваційної стратегії. Організація управління інноваційною діяльністю

Концепція управління інноваційним розвитком. Принципи формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком (ОЕМУІР). Методичні основи вибору варіантів інноваційного розвитку підприємства

Сучасні організаційні форми реалізації інновацій. Ринкові суб'єкти інноваційної діяльності. Організаційні форми інтеграції науки та виробництва. Міжнародна науково-технічна кооперація.

Поняття маркетингу інновацій. Маркетингова петля якості інновацій. Доцільність виробництва певного виду продукції. Формування попиту на інновації та засоби його відображення.

Теоретичні й практичні засади моніторингу інновацій. Статистика науково-технологічної та інноваційної діяльності. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку підприємства: загальні положення. Склад інформації для створення наукомісткої високотехнологічної продукції. Перспективи розвитку інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства.

Складові елементи фінансової стратегії підприємства. Джерела і види фінансування інноваційної діяльності. Лізингове фінансування та його особливості. Фінансове забезпечення науково-технологічних розробок.

Техніко-технологічний стан підприємства та показники його оцінки. Напрямки технічного розвитку підприємства. Здатність підприємства до технологічних змін. Ефективність впровадження нової техніки та технології. Методичні основи оцінки інноваційного потенціалу підприємства.

Сутність та основні види інноваційних проектів. Обґрунтування доцільності впровадження інноваційного проекту. Моніторинг інноваційного проекту й методики його оцінки. Методи оцінки ефективності інноваційних проектів.

Методологічні основи оцінки ефективності. Оцінка доцільності інвестицій в умовах ризику. Методичні основи оцінки інноваційних ризиків. Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності.

Роль і вплив інтелектуального капіталу в сучасній економіці. Методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Вдосконалення процесів передачі об'єктів інтелектуальної власності. Комерціалізація науково-технічних розробок в університеті.

РОЗДІЛ 4. ОСНОВИ БІЗНЕСУ

Сутність та особливості сучасного ринку як бізнес-середовища. Ринок як середовище та сфера діяльності бізнесу. Конкуренція в системі бізнесу. Поведінка бізнесмена у конкурентному середовищі. Монополізм та антимонопольне законодавство.

Поняття сучасного бізнесу. Поняття сучасного бізнесу, його цілі та функції. Система сучасного бізнесу на макрорівні та його складові. Рушійні сили та ознаки бізнесу. Власність, як основа бізнесу.

Підприємницький бізнес та бізнес-ідея. Система бізнесу та його складові. Функції та принципи підприємництва. Умови організації підприємницької діяльності. Сутність бізнес-ідеї. Індивідуальні, колективні методи генерації бізнес-ідеї. Джерела ідей. Оцінка життєздатності підприємницької ідеї.

Бізнес-модель нового бізнесу. Поняття бізнес-моделей нового бізнесу. Аналіз бізнес-моделей. Побудова і вдосконалення бізнес-моделей нового бізнесу.

Бізнес-планування у підприємницькій діяльності. Сутність бізнес-планування. Структура і послідовність розробки бізнес-плану. Організація процесу бізнес-планування. Методика опису підприємства та галузі та характеристика продукту. Методика складання плану маркетингу. Методика розробки виробничого та організаційного планів. Методика складання фінансового та інвестиційного планів.

Організаційні форми бізнесу. Розвиток підприємницьких структур в Україні. Об'єднання підприємств. Характеристика унітарних та корпоративних підприємств. Господарські товариства.

РОЗДІЛ 5. ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Предмет науки про фінанси. Фінанси – специфічна форма суспільних відносин, підсистема економічного базису. Фінанси як економічна, вартісна, розподільна, історична категорія. Специфічні ознаки фінансів, характерні риси та суспільне призначення. Мікро- і макрорівні вивчення фінансів.

Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Взаємозв'язок фінансів та інших економічних категорій.

Фінанси, особливості їх функціонування - економічне вчення про товарно-грошові відносини, розширене відтворення, природу і функції держави. Відбиття специфіки товарно-грошових відносин і функцій держави в умовах ринкової економіки на фінансових відносинах.

Функції фінансів: розподільча, контрольна, регулююча. Прояви розподільчої функції фінансів у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Сутність контрольної функції фінансів, її реалізація в організації контролю за розподілом і цільовим використанням грошових фондів.

Сутність та значення регулюючої функції фінансів у стимулюванні (дестимулюванні) соціально-економічних процесів у суспільстві.

Сутність і джерела формування фінансових ресурсів. Централізовані та децентралізовані фінансові ресурси. Фінансові ресурси держави, підприємств і населення.

Поняття фінансової системи. Фінансова система як об'єкт управління. Структура фінансової системи за внутрішньою будовою та організаційною структурою. Сфери та ланки фінансових відносин, їх взаємозв'язки.

Державні фінанси як провідна складова централізованих фінансів суспільства. Державні фінанси та їх ланки: державний бюджет і місцеві бюджети, державні цільові фонди; фінанси державного сектора економіки, державний кредит, резервні та страхові фонди органів державної влади.

Фінанси суб'єктів господарювання та їх роль у розвитку національної фінансової системи. Складові фінансів суб'єктів господарювання: фінанси комерційних підприємств і організацій, фінанси некомерційних підприємств та організацій.

Фінансовий ринок як складова фінансової системи держави. Структурні складові фінансового ринку: ринок грошей, ринок кредитних ресурсів, ринок цінних паперів, ринок фінансових послуг.

Роль міжнародних фінансів у розвитку інших складових фінансової системи держави.

Фінансова політика – складова частина економічної і соціальної політики держави. Зміст і завдання фінансової політики. Стратегія й тактика фінансової політики. Фінансова політика України на сучасному етапі.

Фінансовий механізм. Поняття і склад фінансового механізму. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою.

Поняття про управління фінансами. Об'єкти і суб'єкти управління. Органи управління фінансами та їхні функції.

Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання. Система фінансових планів. Зведений фінансовий баланс держави. Зміст фінансового планування під час трансформаційних зрушень.

Фінансовий контроль. Зміст і призначення фінансового контролю. Види, форми, методи фінансового контролю. Органи, що здійснюють фінансовий контроль.

Фінансове право. Правове регулювання фінансових відносин. Розвиток фінансового законодавства в Україні.

Сутність, призначення та необхідність податків. Функції податків. Характерні риси податків, відрахувань і платежів. Взаємозв'язок з іншими розподільчими категоріями (кредит, заробітна плата, собівартість, ціна).

Елементи податку. Принципи оподаткування.

Класифікація податків. Прямі податки. Непрямі податки.

Об'єктивна необхідність податкової системи. Поняття податкової системи і методи її побудови. Структурна побудова податкової системи. Податкова система України, основні етапи її становлення.

Податкова політика.

Податкова служба, склад податкової служби України.

Сутність бюджету як економічної категорії. Призначення та роль бюджету держави. Об'єкти і суб'єкти бюджетних відносин. Функції бюджету.

Бюджет як основний фінансовий план держави. Провідна та координуюча роль бюджету у системі фінансових планів. Показники стану бюджету – бюджетний надлишок і бюджетний дефіцит.

Сутність і причини виникнення бюджетного дефіциту. Допустимі межі та джерела покриття бюджетного дефіциту. Класифікація бюджетного дефіциту. Динаміка бюджетного дефіциту в Україні.

Особливості державного бюджету на поточний рік.

Бюджетний устрій і бюджетна система. Принципи побудови бюджетної системи.

Бюджетний процес, його складові елементи та регламентування.

Фінансові ресурси місцевого самоврядування. Місцеві бюджети, їх роль у місцевому самоврядуванні. Поняття фінансової автономії та показники її рівня.

Взаємовідносини між ланками бюджетної системи, їх форми та організація. Бюджетне регулювання. Бюджетне субсидіювання та його види: субсидії, субвенції, дотації.

Економічна сутність державних доходів. Значення державних доходів.

Централізовані державні доходи: доходи державного бюджету, державний кредит, доходи державних цільових фондів.

Доходи державного бюджету. Форми їх вияву та матеріальне втілення. Класифікація доходів державного бюджету. Принципи організації системи доходів бюджету та джерела їх формування. Методи формування доходів державного бюджету.

Податкові надходження. Державні позики, емісійний дохід та їх значення у системі доходів бюджету. Неподаткові доходи бюджету, їх склад і призначення.

Децентралізовані державні доходи. Доходи державних підприємств та організацій – складова частина державних доходів. Прибуток державних підприємств.

Сутність, характеристика, склад державних видатків. Класифікація державних видатків. Фактори, що визначають структуру державних видатків.

Сутність і принципи кошторисного фінансування. Кошторис: види та його основні елементи.

Сутність і роль державних цільових фондів на сучасному етапі. Об'єктивна необхідність їх створення. Класифікація державних цільових фондів, доходи та витрати державних цільових фондів. Проблеми і перспективи їхнього функціонування.

Якісна характеристика державних видатків, принципи їх організації. Методи і форми фінансування державних витрат. Бюджетні кредити. Державні дотації. Державні гарантії.

Суть і значення державного кредиту. Особливості фінансових відносин, що формують державний кредит, його суб'єкти. Об'єктивна необхідність і можливість використання державного кредиту. Роль державного кредиту у мобілізації коштів населення, підприємств та організацій. Вплив державного

кредиту на стан грошового обігу в державі. Значення державного кредиту у фінансовому забезпеченні загальнодержавних і регіональних потреб.

Відмінності державного кредиту від банківського. Форми та види державного кредиту.

Позики, їх класифікація за правом емісії, формами виплати доходів, методами розміщення, термінами погашення та іншими ознаками.

Види державних боргових цінних паперів, їх характеристика та законодавче регулювання. Емісія державних боргових цінних паперів: вибір їх видів, обґрунтування термінів обігу, форми виплати доходів тощо.

Капітальний і поточний, внутрішній і зовнішній державний борг. Поняття державного боргу. Джерела погашення державного боргу. Управління державним боргом. Методи управління державним боргом. Кількісний аспект державного боргу та проблеми його сплати в Україні.

Необхідність і сутність фінансів підприємств. Фінанси підприємств – основа фінансової системи держави. Функції фінансів підприємств та принципи їх організації. Організаційно-правові форми суб'єктів господарювання. Особливості організації фінансових відносин залежно від галузевих особливостей, галузей економіки, сфер бізнесу.

Грошові фонди і фінансові ресурси підприємств, особливості їх формування в умовах ринку. Склад грошових фондів і доходів, порядок їх утворення і використання в умовах ринку.

Економічні методи й способи формування фінансових ресурсів. Джерела формування доходів. Поділ коштів підприємства на власні та залучені. Виручка від реалізації продукції, робіт і послуг, її розподіл. Види витрат. Собівартість продукції, робіт, послуг та її складові.

Економічний зміст прибутку, його склад. Особливості формування прибутку суб'єктів господарювання різних форм власності. Види прибутків. Розподіл і використання прибутку.

Фінанси неприбуткових організацій. Види неприбуткових організацій. Особливості та завдання неприбуткових організацій. Джерела формування та напрями використання коштів неприбуткових організацій. Благодійництво. Спонсорство. Меценатство.

Сутність фінансів населення, їх значення. Зв'язок фінансів населення з іншими складовими фінансової системи.

Фінансові ресурси населення. Джерела формування доходів населення. Класифікація джерел формування доходів населення. Фактори, що впливають

на рівень доходів населення.

Порядок використання доходів населення. Фактори, що впливають на розподіл доходу на споживання та заощадження. Функція споживання, функція заощадження.

Мотиви утворення заощаджень населення, їх класифікація. Рівень заощаджень населення. Сучасні тенденції формування заощаджень населення України.

Фінансовий портфель громадянина, його склад: споживчий портфель, накопичувальний та інвестиційний. Фактори, що сприяють перетворенню заощаджень на інвестиції.

Складові інвестиційного портфеля.

Портфель нагромадження та його складові.

Роль фінансового ринку у ринковій економіці. Фінансовий ринок як механізм міжгалузевого перебігу капіталу, та перерозподілу коштів. Функції фінансового ринку. Суб'єкти фінансового ринку.

Класифікація структурних складових фінансового ринку. Грошовий ринок. Ринок капіталів. Ринок банківських кредитів. Ринок цінних паперів. Страховий ринок. Взаємозв'язок складових фінансового ринку.

Фондовий ринок: особливості та роль у розвитку ринкової інфраструктури. Первинний і вторинний ринки цінних паперів. Біржовий та позабіржовий обіг фондів цінностей. Характеристика основних видів цінних паперів, їх класифікація.

Фінансові інститути ринку. Фонд держмайна: його функції, завдання, обов'язки, організація. Роль фонду державного майна у процесі роздержавлення та приватизації. Роздержавлення і приватизація: суть та особливості.

Фінансові посередники. Функції та види фінансових посередників.

Роль Національного банку України на ринку державних цінних паперів.

Проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку України.

Сутність, призначення та роль міжнародних фінансів. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси суверенних країн і регіонів.

Поняття зовнішньоекономічної діяльності. Форми та види зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності як складова загальної зовнішньоекономічної політики держави. Інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Форми та засоби регулювання

зовнішньоекономічної діяльності.

Валютні відносини та їх державне регулювання в Україні. Валютні системи: сутність, види і структура. Валютна політика держави.

Міжнародний фінансовий ринок: сутність, особливості та класифікація. Вплив міжнародного фінансового ринку на національні фінансові ринки та національну економічну систему держави.

Міжнародний кредит та його форми. Класифікація міжнародних кредитів.

Формування й розвиток Європейського валютного союзу. Україна та ЄС: особливості організації міжнародних фінансових зв'язків та перспективи їх розвитку.

Міжнародні валютно-фінансові і кредитні організації. Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями.

Походження грошей. Раціоналістична та еволюційна концепції походження грошей. Поява грошей як об'єктивний наслідок розвитку товарного виробництва та обміну. Роль держави у створенні грошей.

Суть грошей. Гроші як загальний еквівалент і абсолютно ліквідний актив. Портфельний підхід до визначення суті грошей. Гроші як форма прояву суспільних відносин. Специфіка прояву суті грошей у різних економічних системах. Гроші як особливий товар, мінова й споживча вартість грошей як товару. Гроші як гроші і гроші як капітал. Зв'язок грошей з іншими економічними категоріями.

Форми грошей та їх еволюція. Натурально-речові форми грошей, причини та механізм їх еволюції від звичайних товарів першої необхідності до благородних металів. Причини та механізм демонетизації золота, ідеальні форми грошей та їх кредитна природа. Еволюція кредитних грошей від урядових (казначейських) зобов'язань до зобов'язань центрального банку. Різновиди сучасних кредитних грошей. Роль держави в утвердженні кредитних зобов'язань як грошей. Електронні гроші.

Вартість грошей. Специфічний характер вартості грошей. Купівельна спроможність як вираз вартості грошей при різних їх формах. Вартість грошей і час. Вплив зміни вартості грошей на економічні процеси. Ціна грошей як капіталу: альтернативна вартість, зберігання грошей та процент.

Функції грошей. Поняття функції та її еволюція. Функція міри вартості, її суть, сфера використання. Масштаб цін. Ідеальний характер міри вартості. Ціна як грошовий вираз вартості товарів.

Функція засобу обігу, її суть, сфера використання; реальність і кількісна

визначеність грошей у цій функції. Функція засобу платежу, її суть, відмінність від функції засобу обігу, сфера використання, еволюція.

Функція засобу нагромадження, її суть, сфера використання. Вплив часу на функцію засобу нагромадження. Світові гроші. Еволюція золота як світових грошей. Передумови використання як світових грошей національних та колективних валют. Взаємозв'язок функцій грошей. Вплив на функції грошей зміни їх вартості.

Роль грошей у системі суспільного відтворення. Якісний і кількісний аспекти впливу грошей на економічні й соціальні процеси. Грошове середовище як фактор впливу на матеріальні інтереси та виробничу активність економічних суб'єктів. Вплив зміни кількості грошей на макро- та мікроекономічні процеси. Гроші як інструмент регулювання економіки. Зміна впливу кількісних параметрів грошей на економіку на коротко- та довгострокових інтервалах. Роль грошей у розвитку міжнародних інтеграційних процесів. Еволюція ролі грошей в економіці України.

Поняття грошового обороту як процесу руху грошей. Грошові платежі як елементарні складові грошового обороту. Сукупний грошовий оборот і оборот грошей у межах індивідуального капіталу. Основні суб'єкти грошового обороту: фірми, сімейні господарства, державні структури, фінансові посередники. Основні ринки, що взаємопов'язуються грошовим оборотом. Національний дохід і національний продукт як визначальні параметри грошового обороту.

Економічна основа та загальна схема сукупного грошового обороту. Структура сукупного грошового обороту. Грошовий обіг. Фіскально-бюджетний оборот. Кредитний оборот. Фінансовий оборот.

Основні сфери грошового обороту. Безготівковий грошовий оборот. Готівковий грошовий оборот. Співвідношення між безготівковим і готівковим грошовим оборотом та подальша його тенденція. Канали надходження грошей та їх вилучення з грошового обороту.

Грошові потоки та критерії їх класифікації. Модель сукупного грошового обороту. Характеристика основних видів грошових потоків. Взаємозв'язок між окремими видами грошових потоків. Структура грошових потоків. Грошові потоки припливу та грошові потоки відпливу. Механізм балансування грошових потоків.

Грошова маса та основні форми її існування. Агрегатний метод класифікації функціональних форм грошей. Характеристика грошових

агрегатів. Грошова база. Особливості побудови показників грошової маси в Україні.

Закони грошового обігу. Швидкість обігу грошей та фактори, що її визначають. Порядок розрахунку швидкості обігу грошей. Основні шляхи та показники інтенсифікації руху грошей у сфері обігу та платежів. Проблема монетизації валового внутрішнього продукту. Механізм поповнення маси грошей в обороті. Первинна емісія центрального банку. Вторинна емісія депозитних грошей комерційних банків. Грошовий мультиплікатор. Сучасні засоби платежу, які обслуговують грошовий оборот: банкноти, розмінна монета, депозитні гроші, векселі, чеки, їх суть та характеристика.

Гроші як об'єкт купівлі-продажу. Суть грошового ринку. Особливості прояву на грошовому ринку основних ринкових ознак – попиту, пропозиції, ціни.

Інституційна модель грошового ринку. Канали прямого і опосередкованого фінансування.

Економічна структура грошового ринку. Ринок грошей (монетарний ринок). Ринок капіталів. Суб'єкти грошового ринку. Банки і небанківські фінансово-кредитні структури як суб'єкти грошового ринку.

Попит на гроші. Теоретичні моделі попиту на гроші. Основні мотиви (джерела) сукупного попиту на гроші: попит на гроші для трансакцій і попит на гроші як на активи. Чинники, що визначають параметри попиту на гроші. Номінальний та реальний попит на гроші.

Пропозиція грошей. Загальні теоретичні положення пропозиції грошей. Механізм формування пропозиції грошей. Грошова база. Банківські резерви. Грошовий мультиплікатор. Роль кредитної системи у формуванні пропозиції грошей. Банкнотна та депозитна емісія.

Графічна модель грошового ринку. Рівновага на грошовому ринку та процент. Фактори, що визначають рівновагу грошового ринку. Рівноважна процентна ставка.

Поняття грошової системи. Основні принципи організації та моделі побудови грошових систем. Призначення та місце грошової системи в економічній системі країни.

Вплив національних та історичних традицій на зміст елементів грошової системи.

Елементи грошової системи та їх характеристика. Національно-державна обумовленість і призначення грошової системи.

Склад грошової системи. Система безготівкових розрахунків. Система готівкового обігу. Валютна система.

Основні типи грошових систем. їх еволюція. Саморегульовані грошові системи та їх історичні форми. Біметалізм (система паралельних валют, система подвійної валюти, система «кульгаючої» валюти). Монеметалізм (золотомонетний стандарт, золотозлитковий стандарт, золотодевізний стандарт). Регульовані грошові системи. Система паперово-грошового обігу. Система природного (кредитного) обігу. Неринкові та ринкові грошові системи. Відкриті і закриті грошові системи.

Державне регулювання грошової сфери як головне призначення грошової системи. Центральний банк як орган державного регулювання грошової сфери. Методи та інструменти регулювання грошової системи.

Становлення й розвиток грошової системи України. Необхідність створення грошової системи України. Особливості процесу запровадження національної валюти в Україні: запровадження тимчасової валюти, паралельний обіг купоно-карбованця та рубля, процес стабілізації тимчасової валюти. Випуск постійної валюти – гривні.

Загальна характеристика грошових систем зарубіжних країн. Грошова система ЄС.

Суть інфляції. Вплив інфляції на виробництво, зайнятість і життєвий рівень. Теоретичні концепції інфляції: теорія «інфляції попиту», теорія «інфляції пропозиції», монетаристська теорія, теорія інфляції як багатфакторного процесу. Інфляція та дефляція.

Основні форми інфляції: повзуча, галопуюча, гіперінфляція, відкрита та закрита інфляція. Класичні, монетарні та загальноекономічні чинники інфляції. Інфляція попиту. Фіскальна інфляція. Інфляція витрат. Імпортна інфляція.

Основні показники вимірювання інфляції. Методи регулювання інфляції. Дефляційна політика (регулювання попиту). Політика доходів.

Соціально-економічні наслідки інфляції.

Інфляція в системі державного регулювання грошової сфери.

Особливості інфляційного процесу в Україні.

Грошові реформи: поняття та цілі. Стабілізація грошей як основна ціль реформи. Грошові реформи як радикальні заходи негативних соціально-економічних наслідків інфляції.

Класифікація грошових реформ. Становлення нової грошової системи. Часткова зміна грошової системи. Проведення спеціальних стабілізаційних

заходів. Основні методи стабілізації валют: дефляція, деномінація, нуліфікація, девальвація, ревальвація.

Основні моделі грошових реформ. Грошові реформи формального типу. Грошові реформи конфіскаційного типу. Реформи паралельного (консервативного) типу.

Особливості здійснення грошових реформ в окремих країнах. Характеристика основних грошових реформ, здійснених в Україні.

Суть і види валютних відносин. Поняття валюти. Призначення та сфера використання валюти. Види валюти: національна, іноземна, колективна.

Валютний ринок: суть та основи функціонування. Валютні операції. Види валютних операцій. Біржова та позабіржова торгівля валютою. Валютні ризики і методи валютного страхування. Об'єкти та суб'єкти валютного ринку. Роль банків на валютному ринку. Фактори, що впливають на кон'юнктуру валютного ринку.

Котирування валют. Валютний курс, його функції. Суть, основи формування та види валютного курсу. Поняття, значення і механізм забезпечення конвертованості валюти. Порядок визначення валютних курсів.

Валютне регулювання: суть і необхідність. Механізм регулювання валютного курсу: девальвація, ревальвація, валютна інтервенція. Регламентація статусу валюти та порядок здійснення операцій з нею (правила купівлі-продажу, ввозу-вивозу, використання валютної виручки, здійснення валютних платежів, нагромадження золотовалютних запасів тощо). Платіжний баланс у механізмі валютного регулювання. Золотовалютні запаси в системі валютного регулювання. Режим валютного курсу в Україні.

Валютні системи: поняття, структура, призначення. Види валютних систем: національні, регіональні, світові. Основні елементи національної валютної системи. Розвиток валютної системи України.

Еволюція світової валютної системи. Характеристика сучасної світової валютної системи та роль МВФ в її функціонуванні. Баланси міжнародних розрахунків та їх основні види. Розрахунковий баланс. Баланс міжнародної заборгованості. Платіжний баланс, його загальна характеристика та структура. Методи регулювання платіжного балансу. Європейська валютна система. Проблеми формування валютної системи країн СНД.

Класична кількісна теорія грошей, її основні постулати. Економічні причини появи кількісного підходу до вивчення ролі грошей. Еволюція постулатів кількісної теорії.

Номіналістичне трактування суті грошей послідовниками кількісної теорії. Відмінності в поглядах на гроші послідовників кількісної теорії грошей і трудової теорії вартості.

Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей. «Трансакційний варіант» І.Фішера. «Кембриджська версія» кількісної теорії. Вклад Д. Кейнса в розвиток кількісної теорії грошей. Зміна акцентів в оцінці ролі держави в економічному регулюванні та механізмів впливу на економіку. «Передаточний механізм» у трактовці Кейнса. Неминучість інфляційних наслідків реалізації кейнсіанських концепцій. Сучасний монетаризм як альтернативний напрям кількісної теорії. Відмінності монетаристських трактовок ролі держави з регулювання економіки. Вклад М.Фрідмена в розробку монетарної політики на основі неокласичного варіанта кількісної теорії.

Грошово-кредитна політика України у світлі сучасних монетаристських теорій.

Загальні передумови формування кредитних відносин. Еволюція кредитних відносин. Методи перерозподілу коштів у процесі відтворення. Теорії кредиту. Основні положення натуралістичної теорії кредиту. Основні положення капіталотворчої теорії кредиту.

Необхідність та суть кредиту. Кредит як форма руху вартості на зворотній основі.

Кредит як форма суспільних відносин. Основні функції кредиту. Суб'єкти та об'єкти кредитних відносин.

Ознаки кредиту в ринковій економіці. Позичковий капітал та кредит. Позичковий капітал як форма грошового капіталу. Основні ознаки позичкового капіталу. Ринок позичкових капіталів.

Форми та види кредиту. Критерії класифікації кредиту. Форми кредиту, переваги та недоліки кожної з форм. Види кредиту. Характеристика окремих видів кредиту: комерційного, споживчого, державного, міжнародного, банківського.

Банківський кредит. Класифікація банківських кредитів. Принципи та методи банківського кредитування. Механізм банківського кредитування. Форми забезпечення та страхування банківських кредитів. Характеристика окремих видів банківського кредиту.

Економічні межі кредиту. Поняття меж кредиту, причини та наслідки їх порушення. Кредитні відносини та інфляція. Процент за кредит. Суть процента, види, економічні межі руху та фактори зміни ставки процента. Процентний

ризик. Процент в умовах інфляції.

Специфіка становлення кредитних відносин в окремих країнах. Кредитні відносини в ЄС. Історичний розвиток кредитних відносин в Україні. Проблеми реалізації позитивних функцій кредиту в сучасних умовах розвитку України.

Поняття кредитної системи. Об'єктивні економічні умови формування кредитної системи. Основні етапи розвитку кредитної системи. Принципи побудови кредитної системи. Роль та місце кредитної системи в сучасному економічному просторі. Кредитна система як елемент інфраструктури грошового ринку.

Основні типи кредитних систем.

Структура кредитної системи. Загальна характеристика основних структурних елементів кредитної системи.

Банківська система. Функції банківської системи. Основи організації банківської системи (принципи побудови, цілі, механізм функціонування). Емісійні банки. Неемісійні банки.

Парабанківська система. Небанківські фінансово-кредитні установи (спеціалізовані кредитно-фінансові інститути), їх відмінності від банків, економічне призначення, види, функції, роль. Поштово-ощадна система. Інфраструктура кредитної системи.

Стійкість кредитної системи. Поняття та значення стійкості кредитної системи. Механізм забезпечення стійкості кредитної системи.

Специфіка функціонування кредитних систем окремих країн. Кредитна система ЄС. Становлення й розвиток кредитної системи України.

Центральний банк – орган державного грошово-кредитного регулювання економіки.

Історичні аспекти організації центральних банків. Сучасні організаційно-правові форми центральних банків. Незалежність центральних банків. Особливості взаємовідносин центральних банків з виконавчою владою. Особливості функціонування ЄЦБ.

Функції центрального банку. Емісія готівки та організація грошового обігу. Функція банку банків. Функція банку уряду. Реалізація грошово-кредитної політики.

Грошово-кредитна політика центрального банку – суть, стратегічні цілі, проміжні й тактичні завдання, інструменти грошово-кредитного регулювання. Основні типи грошово-кредитної політики: рестрикційна та експансіоністська. Загальні методи реалізації грошово-кредитної політики. Політика облікової

ставки. Операції на відкритому ринку. Політика обов'язкових резервів. Політика рефінансування. Селективні способи реалізації грошово-кредитної політики. Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика в системі державного регулювання ринкової економіки. «Сеньйораж» і монетизація бюджетного дефіциту.

Національний банк України: його завдання, функції та історія розвитку. Організаційна і функціональна структура НБУ. Повноваження Правління НБУ. Основні напрями діяльності НБУ. Грошово-кредитна політика НБУ. Банківський нагляд. Формування інформаційної системи. Пасивні та активні операції НБУ.

Суть і призначення комерційних банків у сучасному економічному просторі. Класифікація комерційних банків.

Організаційна та функціональна структура комерційного банку. Збори акціонерів (учасників) банку. Рада банку. Правління банку. Ревізійна комісія банку. Структурні підрозділи банку. Основні показники діяльності комерційних банків.

Загальна характеристика банківських операцій.

Пасивні банківські операції. Банківські ресурси та їхня структура. Власний капітал банку та його основні функції. Статутний фонд. Резервний фонд. Нерозподілений прибуток.

Залучені кошти. Депозити та їх основні види. Депозити до запитання. Строкові депозити. Ощадні депозити. Недепозитні джерела залучення коштів.

Активні операції комерційних банків. Основні види активів. Кредитні операції, їх сутність і призначення. Інвестиційні операції та їх види. Інвестиційний портфель та інвестиційна політика комерційного банку.

Суть комісійно-посередницьких банківських операцій. Розрахункові операції. Касові операції. Валютні операції. Консультаційні та інші послуги.

Особливості регулювання банківської діяльності в сучасних умовах.

Суть, функції та основні види спеціалізованих кредитно-фінансових установ.

Об'єктивні передумови становлення й розвитку кредитно-фінансових інститутів. Основні напрями діяльності сучасних спеціалізованих кредитно-фінансових установ.

Страхові компанії: їх функціональна суть та форми організації. Об'єкти страхування та особливості їх страхування. Основні операції страхових компаній. Страхові премії.

Пенсійні фонди. Організаційно-правові форми пенсійних фондів. Особливості функціонування пенсійних фондів. Операції пенсійних фондів.

Інвестиційні компанії. Інвестиційні компанії закритого та відкритого типу. Основні операції інвестиційних компаній.

Позиково-ощадні асоціації. Фінансові компанії. Кредитні спілки. Ломбарди. Добродійні фонди.

Міжбанківські об'єднання, їх роль та значення у функціонуванні кредитних систем. Класифікація міжбанківських об'єднань. Характерні риси міжбанківських об'єднань.

РОЗДІЛ 6. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Поняття економічної безпеки. Сутність понять: «безпека підприємства», та «економічна безпека підприємства». Фактори, що впливають на безпеку підприємства: несприятлива економічна політика держави, дія інших суб'єктів господарювання, кризові явища у світовій економіці. Несумлінна конкуренція. Концептуальні засади економічної безпеки Світовий досвід забезпечення економічної безпеки підприємства. Об'єкт, суб'єкт та мета дослідження економічної безпеки підприємства. Загрози економічній безпеці підприємств. Об'єкти захисту економічної безпеки підприємства. Фактори впливу на рівень економічної безпеки підприємства. Завдання економічної безпеки підприємства.

Система безпеки як організована структура підрозділів, засобів, методів, заходів. Принципи організації і функціонування системи безпеки. Мета системи безпеки. Основні заходи і методи захисту від загроз. Варіанти структури служби безпеки. Організація системи економічної безпеки підприємства Стратегічне та інноваційне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства. Програма гарантування безпеки підприємства.

Складові економічної безпеки України та методика їх оцінювання Методичний підхід до оцінювання економічної безпеки регіону та галузі Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємства. Поняття індикаторів економічної безпеки підприємства, їх види. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства Методичне забезпечення ідентифікації та оцінювання загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління.

Законодавче регулювання економічної безпеки підприємства. Основні проблеми безпеки підприємств в Україні. Нормативно-правове забезпечення економічної безпеки в системі корпоративного управління підприємством.

Фактори загроз економічної безпеки в системі корпоративного управління підприємства Положення Господарського кодексу про економічну безпеку підприємства. Державне регулювання економічної безпеки підприємства в контексті економічної безпеки України. Поняття «комерційна таємниця». Відповідальність: адміністративна, кримінальна за розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Класифікація та характеристика різних видів інформації. Інформаційні потоки в організації; соціально-психологічний клімат у колективі, конфлікти, виявлення нелояльності до керівництва. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства. Форми і методи економічного шпигунства. Технічний захист від економічного шпигунства.

Господарські ризики підприємства, що впливають на стан економічної безпеки підприємства. Напрями захисту підприємства від ризиків економічної безпеки. Сутність і завдання управління ризиком інноваційних проектів. Дослідження принципів організації управління ризиком інноваційних проектів. Структуризація ризику, мети і завдань управління інноваційними проектами.

РОЗДІЛ 7. ОБЛІК ТА СТАТИСТИКА

Джерела статистики. Особливості статистики як самостійної суспільної науки. Взаємозв'язок статистики з іншими науками. Об'єкт та предмет статистики. Основні поняття статистики. Статистичні закономірності. Статистична сукупність. Статистичні ознаки та їх класифікація. Метод статистики. Стадії статистичного дослідження. Суть, джерела та організаційні форми статистичного спостереження.

Статистична звітність. Види звітності. Спеціально організовані статистичні спостереження та їх види. Статистичні реєстри. Методологічні та організаційні питання статистичного спостереження. План та програма статистичного спостереження. Види і способи спостереження. Помилки спостереження і контроль за вірогідністю даних.

Суть та завдання статистичного зведення та групування. Етапи зведення. Види зведення та його програма. Основні питання методологій статистичних групувань. Основні завдання і види групувань. Види групувань за видом груповальної ознаки. Основні методологічні питання групування. Інтервали групувань, їх види та методи розрахунку. Типологічні структурні та аналітичні групування. Вторинні групування та методи їх виконання. Ряди розподілу, їх види і графічне зображення (полігон, гістограма, кумулята). Щільність

розподілу.

Статистичний показник як кількісна характеристика суспільних явищ. Види та класифікація статистичних показників. Абсолютні статистичні величини та одиниці їх виміру. Види вимірників абсолютних величин. Види відносних величин, їх зміст та умови застосування. Одиниці виміру відносних величин. Принципи побудови відносних величин. Система статистичних показників.

Суть і значення середніх величин. Розвиток теорії середніх величин А.Кетле. Види середніх величин. Умови використання середньої величини. Особливості обчислення середніх величин. Середня арифметична величина, умови її використання та властивості. Розрахунок середньої арифметичної методом «моментів». Середня гармонійна величина та умови її застосування. Визначення середнього значення відносної величини. Структурні середні, методика їх розрахунку та економічний зміст.

Статистичні таблиці. Основні правила побудови статистичних таблиць. Підмет і присудок таблиці. Класифікація статистичних таблиць за різними ознаками. Поняття про статистичний графік. Класифікація графіків за різними ознаками. Основні елементи статистичного графіка. Правила побудови графіків. Графіки динаміки, структури, порівняння, взаємозв'язку тощо. Картоосхеми та картодіаграми.

Суть і характеристики варіації. Методи обчислення та математичні властивості дисперсії. Види дисперсій. Характеристики форми розподілу. Моменти розподілу. Аналіз концентрації, диференціації та подібності розподілів.

Суть вибіркового спостереження. Перевага вибіркового методу порівняно з іншими методами статистичного спостереження. Теоретичні основи вибірки. Показники генеральної та вибіркової сукупності. Репрезентативність вибірки. Помилки вибірки. Різновиди вибірки. Способи добору. Визначення меж довірчих інтервалів генеральної середньої та генеральної частки та необхідної чисельності вибірки. Види та способи формування вибіркової сукупності. Помилки вибіркового спостереження та методи їх розрахунку.

Ряд динаміки – основа аналізу та прогнозування соціально-економічних процесів. Поняття про статистичні ряди динаміки. Види рядів динаміки та їх особливості. Методика розрахунку середнього рівня ряду динаміки. Аналітичні показники ряду динаміки (ланцюгові, базисні та середні): абсолютний приріст, темп росту і приросту. Методи обробки рядів динаміки. Приведення ряду

динаміки до єдиної основи. Сезонні коливання та їх вимірювання. Поняття про закономірності динаміки (розвитку у часі). Компоненти ряду динаміки. Тренд ряду динаміки. Визначення тренду ряду динаміки методом збільшення інтервалів часу, рухомої середньої. Аналітичне вирівнювання ряду динаміки. Лінійне рівняння тренду. Екстраполяція та інтерполяція в рядах динаміки. Кореляція рядів динаміки. Методи прогнозування на основі рядів динаміки. Аналіз сезонних коливань.

Суть статистичного індексу та його роль у статистичному аналізі. Методологічні основи побудови індексів. Індексовані величини та їх види. Види індексів. Індивідуальні індекси: методика розрахунку та економічний зміст. Агрегатний індекс як основна форма статистичного загального Агрегатні індекси якісного, кількісного та об'ємного показника. Ланцюгові та базисні агрегатні індекси. Системи взаємозалежних індексів. Розкладання загального абсолютного приросту за факторами. Аналіз динаміки середнього рівня інтенсивного показника. Індекси змінного складу, постійного складу та структурних зрушень. Середньозважені індекси, методи їх розрахунку та умови використання. Факторний індексний аналіз.

Види взаємозв'язків між явищами. Кореляційний зв'язок. Непараметричні методи оцінки кореляційного зв'язку. Рангова кореляція. Метод аналітичного групування. Правило розкладання варіацій та економічна суть кореляційного відношення. Суть і етапи кореляційно-регресійного аналізу. Лінійне рівняння регресії та лінійний коефіцієнт кореляції. Множинна регресія та багатофакторна кореляція. Перевірка істотності зв'язку.

Характеристика бухгалтерського обліку. Види бухгалтерського обліку. Задачі і вимоги до ведення бухгалтерського обліку. Основні принципи бухгалтерського обліку і фінансової звітності. Вимірники бухгалтерського обліку. Користувачі бухгалтерської інформації.

Предмет бухгалтерського обліку. Господарські процеси. Метод бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський баланс як елемент метода бухгалтерського методу, його зміст і побудова. Оцінка та групування статей балансу. Типи господарських операцій та їх вплив на баланс.

Поняття про рахунки бухгалтерського обліку. Метод подвійного запису, його контрольне і інформаційне значення. Рахунки синтетичного і аналітичного обліку.

Класифікація рахунків за економічним змістом. Класифікація рахунків за

призначенням і структурою.

Облік процесу праці та її оплати. Облік процесу постачання. Облік процесу виробництва. Облік процесу реалізації.

Оцінка і класифікація основних засобів. Облік надходження основних засобів. Нарахування та облік амортизації.

Нематеріальні активи, критерії їх визнання, класифікація і оцінка. Облік надходження нематеріальних активів. Облік амортизації нематеріальних активів. Облік переоцінки нематеріальних активів. Облік вибуття нематеріальних активів.

Запаси, критерії їх визнання, оцінка в балансі, класифікація. Облік надходження виробничих запасів. Облік витрат виробничих запасів. Облік виробництва (облік залишків незавершеного виробництва). Облік виробничого браку. Облік напівфабрикатів. Облік готової продукції. Облік переоцінки запасів і результатів їх інвентаризації.

Фінансові інвестиції та основні принципи їх оцінки й обліку. Облік інвестицій, які засвідчують відносини позики. Облік інвестицій, які утримуються до їхнього погашення. Облік інвестицій, які утримуються для перепродажу. Облік інвестицій, які засвідчують право власності на частку в майні підприємств та інші види обліку інвестицій.

Облік готівкових операцій. Облік безготівкових операцій. Облік розрахунків з підзвітними особами.

Первинна документація господарських операцій. Інвентаризація. Загальні принципи оцінки об'єктів. Калькуляція і її види.

Облікові реєстри і техніка облікової реєстрації. Форми бухгалтерського обліку.

Поняття, види і склад фінансової звітності. Розкриття інформації у фінансовій звітності.

РОЗДІЛ 8. ПОТЕНЦІАЛ І ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Змістовна еволюція терміна «потенціал». Видові прояви потенціалу. Взаємозв'язок економічного потенціалу країни, сфери діяльності, галузі, регіону і підприємства. Загальна характеристика потенціалу підприємства. Основні підходи до вивчення потенціалу підприємства: їхні переваги та недоліки за конкретних умов застосування. Розкриття основних відмінностей категорії «потенціал підприємства» від суміжних понять: виробнича потужність, економічні ресурси, ефективність діяльності, вартість бізнесу. Місце потенціалу

підприємства в потенціалі економіки.

Основні типи структуризації потенціалу підприємства. Визначення та взаємозв'язок об'єктних і суб'єктних складових потенціалу підприємства. Сутнісно-змістовна характеристика об'єктних складових потенціалу підприємства: інноваційного, виробничого, фінансового та відтворювального. Елементи фінансового потенціалу підприємства. Просте й розширене відтворення потенціалу підприємства.

Сутнісно-змістовна характеристика суб'єктних складових потенціалу підприємства: науково-технічного, управлінського, маркетингового та потенціалу організаційної структури управління. Маркетинговий потенціал підприємства та його структура: збутовий, логістичний та інші елементи. Агреговані прояви потенціалу підприємства та їхня характеристика: трудовий, інфраструктурний та інформаційний потенціали. Системоутворююча роль трудового, інфраструктурного та інформаційного потенціалів.

Методологічні основи використання графоаналітичної технології для дослідження потенціалу сучасних підприємств. Алгоритм графоаналітичної оцінки потенціалу підприємства. Методика інтерпретації результатів графоаналітичного дослідження.

Визначення процесів формування та розвитку потенціалу сучасних підприємств. Властивості потенціалу як економічної системи. Загальнотеоретична модель формування потенціалу підприємства. Синергічний ефект в розвитку потенціалу підприємства. Основні фактори та передумови формування та розвитку потенціалу підприємства. Сучасні тенденції формування потенціалу підприємств.

Поняття виробничого потенціалу підприємства. Потенціал землі та природно-кліматичні умови. Потенціал основних та оборотних фондів. Потенціал нематеріальних активів. Технологічний потенціал підприємства. Місце і роль виробничого потенціалу в суспільному відтворенні. Характеристика виробничого потенціалу як економічної системи. Поняття виробничої функції і виробничої потужності.

Поняття ринку. Конкурентоспроможність. Конкурентоспроможність потенціалу підприємства. Чинники конкурентоспроможності. Діагностика факторів, що визначають конкуренцію на різних ринках. Основні сили конкуренції за М.Портером. Рівні та особливості прояву конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Методологія оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства: принципи та підходи.

Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Прикладні методики оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства: індикаторний метод оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства за економічними і соціальними стандартами, метод експертних оцінок, метод набору конкурентоспроможних елементів. Методи стратегічного аналізу: STEP – аналіз, SWOT-аналіз, SPACE-аналіз, GAP-аналіз, метод аналізу LOTS, PIMS-аналіз, вивчення профілю об'єкта, модель McKinsey, система 111-555. Оцінка сильних і слабких позицій потенціалу підприємства. Модель п'яти сил конкуренції М.Портера.

Мета і завдання вартісної оцінки потенціалу підприємства. Вимоги до потенціалу як об'єкта оцінки. Договір на проведення оцінки. Збирання вихідних даних для оцінки. Ідентифікація об'єкта для проведення оцінки. Методичні підходи до оцінки. Приватизація, оренда, обмін, страхування державного майна.

Поняття вартості. Сутнісно-змістовна характеристика вартості в обміні: ринкової, ліквідаційної, заставної, страхової та орендної вартості. Особливості прояву вартості потенціалу в користуванні: інвестиційна, балансова, податкова та вартість заміщення (відтворення).

Загальна класифікація принципів оцінки вартості потенціалу підприємства. Принцип корисності. Принцип очікування. Принцип факторів виробництва. Принцип залишкової продуктивності. Принцип внеску. Принцип збалансованості. Принцип попиту і пропозицій.. Принцип конкуренції. Принцип зміни власності. Принцип найбільш ефективного використання.

Кількість та якість інформації. Повнота та комплексність інформації. Сутність та необхідність системного підходу до оцінки вартості потенціалу підприємства. Три основні теоретичні концепції оцінки вартості бізнесу та потенціалу підприємства: результатна (дохідна), ресурсна (витратна) та ринкова (порівняльна); їх специфічні особливості.

Загальна характеристика витратних методів оцінки та особливостей їх використання за сучасних умов господарювання. Загальна методологія порівняльних методів оцінки. Класифікація мультиплікаторів порівняння за різними ознаками.

Основи результатної оцінки вартості потенціалу підприємства. Функції грошової одиниці: економічна сутність, призначення та використання в розрахунках вартості потенціалу підприємства. Загальна характеристика результатних методів для оцінки потенціалу підприємства: метод дисконтування грошових потоків, метод капіталізації доходу, метод

залишкового доходу.

Методи визначення ставки приведення грошових потоків. Економічна логіка побудови та розрахунку коефіцієнта капіталізації. Різновиди коефіцієнтів капіталізації. Методи розрахунку коефіцієнта капіталізації. Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.

Нерухомість – база для господарської діяльності. Нерухоме майно. Земля. Будинки і споруди. Ринок нерухомості. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок. Експертна грошова оцінка земельних ділянок. Особливості нерухомого майна як об'єкта оцінки.

Капіталізація чистого операційного або рентного доходу. Дохід: чистий операційний, рентний (земельна рента). Ціна продажу подібних земельних ділянок. Фактори, що впливають на вартість земельної ділянки. Врахування витрат на земельні поліпшення. Метод залишку для землі. Метод середньозваженого коефіцієнта капіталізації.

Методи оцінювання вартості будівель і споруд. Метод капіталізації доходів. Метод дисконтованих грошових потоків. Витратний підхід. Відновлювальна вартість. Вартість заміщення. Метод кошторисного розрахунку. Метод питомих витрат. Поелементний метод. Метод порівняння продажів. Метод валового рентного мультиплікатора.

Ідентифікація машин та обладнання як об'єкта оцінки й складової потенціалу підприємства. Типові ситуації, що потребують вартісної оцінки машин та обладнання. Типи машин: силові й робочі машини і обладнання, енергетичне обладнання, інформаційне обладнання, транспортні засоби, виробничий і господарський інвентар. Ознаки класифікації машин: за видом основних засобів, за стадією життєвого циклу, за правом власності, за способом придбання та походження, за ступенем універсальності, відповідно до діючого порядку нарахування амортизації, за функціональним призначенням.

Особливості використання методів результатної групи для оцінки вартості машин та обладнання: метод дисконтування чистих грошових потоків, метод прямої капіталізації доходів.

Витратний підхід. Метод розрахунку за ціною однорідного об'єкта. Метод поелементного розрахунку. Індексний (трендовий) метод оцінки. Метод розрахунку вартості за укрупненими нормативами. Види фізичного зносу. Функціональний знос. Зовнішній знос.

Порівняльний підхід. Метод ринкових порівнянь. Метод статистичного

моделювання ціни. Метод розрахунку за питомими ціновими показниками. Методи кореляційних залежностей. Метод процента відновної вартості.

Нематеріальні активи, їх склад. Інтелектуальна власність. Авторське право. Майнові права. Гудвіл. Специфічні риси нематеріальних активів як складової потенціалу підприємства. Класифікація нематеріальних активів за різними ознаками.

Методи доходного підходу оцінки нематеріальних активів. Способи виділення економічного ефекту. Реальний економічний ефект. Метод надлишкового прибутку. Метод виграшу в собівартості. Метод «звільнення від роялті». Витратний підхід. Метод вихідних витрат. Метод відновлювальної вартості. Метод вартості заміщення. Порівняльний (ринковий) підхід оцінювання нематеріальних активів.

Визначення поняття «трудова потенція»: рівні прояву, види, характерні риси. Мета, цілі та завдання оцінки трудової потенції в господарській практиці. Трудова потенція працівника і характеристика окремих його складових. Фактори, що визначають трудову потенцію працівника. Основні складові трудової потенції організації. Показники кадрової потенції: кількісні, якісні.

Методологічні основи визначення трудової потенції підприємства. Витратні методики вартісної оцінки трудової потенції та особливості їх практичного використання. Методика оцінки трудової потенції на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку. Методики порівняльної оцінки потенції підприємства. Коефіцієнтна методика оцінки трудової потенції підприємства.

Ефективність трудової потенції. Три системи показників ефективності кадрової потенції.

Необхідність, особливості та методичні підходи до оцінки вартості бізнесу. Методи доходного підходу до оцінки вартості бізнесу. Технологія застосування порівняльного підходу до оцінки вартості підприємства. Майнові методи оцінки вартості бізнесу.

Особливості оцінки потенції підприємства для моніторингу поточних можливостей. Спеціальні випадки застосування оцінки підприємства (бізнесу).

Сутність планування. Планування в термінах загальнополітичного, соціального, економічного і культурного середовища, де воно здійснюється. Планування як розумовий процес. Соціальний аспект планування. Взаємозалежність розумового та соціального процесів у плануванні. Синтез

макро- і мікропідходів до планування; узгодження ймовірного і бажаного майбутнього.

Сучасний методологічний підхід до планування як діяльності, що орієнтована на прийняття рішень за умови обмеженості економічних ресурсів та альтернативності їх використання.

Філософські концепції планування. Загальна характеристика трьох філософських концепцій планування: формальної, інкрементальної та системної.

Формальне планування, його суть, передумови, сфера використання. Можливість структурування складних проблем та пошук відповідного статистичного методу чи техніки моделювання для планування. Обмеженість формального планування.

Інкрементальне планування як антитеза формального. Визначення форми й суті планування відповідно до тих обставин, в яких воно здійснюється. Визначення динамізму проблем, довіра до людських знань та інтуїції. Спрощення та над упушення інкрементальних моделей.

Системний підхід до планування як синтез двох попередніх. Основна мета системного планування. Взаємодія із зовнішнім середовищем за умови його невизначеності та непередбаченості в системному моделюванні.

Кількісні та якісні методи ідентифікації критеріїв і вибору плану. Планування як безперервний процес.

Раціональний вибір у плануванні. Раціональність як засіб аргументації допущень і висновків. Раціональний вибір, його різновиди. Технічний та економічний вибір мікросистеми. Багатоаспектність і поєднання проблем планування, їх мета і раціональність. Пріоритетність різних критеріїв раціонального вибору обґрунтування рішень. Загальні і спеціальні методи планування, їх характеристика.

Система планів підприємства: зміст, особливості, взаємозв'язки. План як документ, результат планування. Різновиди планів. Техніко-економічне й оперативне планування, їх спільні риси та відмінності.

Стратегічне і поточне планування: суть, особливості, взаємозв'язок, відмінності. Відображення реальних умов, наявних людських і фінансових ресурсів у поточних планах. Безперервність планування.

Зміст і структура поточного плану. Основні сфери діяльності підприємства і структурна побудова поточного плану. Основні розділи плану та показники, їх загальна характеристика. Функції поточного плану: координація

діяльності підрозділів, мотивація, управління виробництвом тощо.

Поняття короткострокового та довгострокового періодів у діяльності підприємства, їх вплив на зміст та способи розробки планів.

Методи та інструментарій розробки планів. Загальна характеристика методичних підходів до обчислень планових показників. Вибір альтернативних варіантів планів. Узгодження наявних ресурсів і потреби в них. Варіації факторів виробництва й оптимальний стан підприємства.

Інформаційна база планування. Інформація як основа обґрунтування планових рішень. Надійність інформації, її вплив на точність плану та ступінь досягнення поставленої мети. Організація інформаційного процесу: накопичення, обробка, передача. Особливості прийняття рішень за неточної (неповної) інформації. Інформаційні технології у плануванні.

Порядок розробки планів. Загальна процедура планування, її етапи. Логіка розробки системи внутрішньо-фірмових планів.

Організаційні форми планування. Розподіл повноважень в організації, яка планує. Функції і структура планової команди. Особисті якості плановика.

Організаційна культура планування і засоби для її підвищення.

Зміст та призначення маркетингових досліджень. Економічний план споживання як основа планування збуту продукції широкого вжитку. Особливості планування збуту продукції промислового призначення.

Система показників маркетингових досліджень, їх характеристика.

Розробка плану збуту і контролю продукції. Порядок розробки плану і контролю продукції. Вартісні показники збуту, методика їх обчислення. Обчислення витрат на реалізацію. Розрахунки часткових збутових витрат за місцем їх виникнення. Обґрунтування рішень про стимулювання (селекцію) та обмеження (елімінацію) збуту.

Планування реклами. Комунікаційна політика у здійсненні планів збуту і контролю продукції. Методи обчислення витрат на рекламу. Планування і контроль обсягів робіт і розподіл коштів рекламного бюджету. Обґрунтування вибору рекламних засобів. Особливості планування і контролю рекламної діяльності стосовно товарів широкого вжитку і стосовно промислових товарів.

Виробнича програма підприємства, її зміст та основні завдання. Поняття виробничої програми, її структура. Основні завдання плану і контролю виробництва продукції, зв'язок з іншими розділами поточного плану та вибраною стратегією. Показники плану і контролю, їх різновиди, зміна ролі вартісних показників у системі планування та контролю, оцінки діяльності

підприємства в історичному ракурсі розвитку національної економіки.

Формування плану виробництва продукції. Особливості розробки виробничої програми як етапу стратегічного та довгострокового планування і контролю. Державний контракт і державне замовлення, їх роль у формуванні виробничої програми підприємства. Поняття номенклатури й асортименту продукції. Методика розрахунку товарної та валової продукції. Визначення оптимальних розмірів незавершеного виробництва.

Календарний розподіл виробничої програми у плановому періоді. Вимоги до календарного розподілу. Вплив угод із замовниками на оптимальність розподілу. Скорочення номенклатури виробів, що виготовляються одночасно, як основний критерій раціональності. Оптимізація виробничої програми.

Зміст, мета і завдання оперативно-календарного планування і контролю (ОКПК). Суть ОКПК, його мета і завдання. Зв'язок оперативно-календарного і техніко-економічного планування та контролю. Роль ОКПК у забезпеченні ритмічного виробництва.

Основні терміни і поняття ОКПК. Поняття об'ємного і календарного планування: виробнича програма підприємства і його підрозділів, узгодженість виробничих потужностей, структура фондів робочого часу і завантаження обладнання, величина незавершеного виробництва тощо.

Основні терміни оперативно-календарного планування і контролю: тривалість і структура виробничого циклу, планово-обліковий період, періодичність виробництва залежно від величини партії деталей. Різновиди календарних планів (циклограма, план-графік, стандарт-план тощо).

Календарно-планові нормативи в оперативному плануванні і контролі. Склад елементів, що характеризують систему ОКПК. Планово-облікові і контрольні-облікові одиниці, їх різновиди. Календарно-планові нормативи (періодичність і розмір партії деталей, тривалість і структура виробничого циклу, випередження щодо запуску і випуску). Форми доведення планового завдання і подання звіту про його виконання.

Системи ОКПК на підприємстві. Класифікація систем ОКПК. Загальна характеристика, переваги і недоліки подетальних, по комплексних і позамонових систем, а також їхніх різновидів. Оцінка якості систем ОКПК; галузі їх раціонального застосування.

Зміст і основні завдання плану і контролю. Програмне планування і специфікації як основа для складання плану і контролю матеріально-технічного забезпечення. Диференційованість виробничої програми і стандартизація за

принципом агрегування. Основні показники плану і контролю, порядок їх розробки. Об'єкти нормування. Зведений план матеріально-технічного забезпечення і матеріальний баланс: зміст, структура і методика розрахунків.

Планування і контроль потреби в сировині і матеріальних ресурсах. Методика обчислення потреби в ресурсах. Особливості визначення обсягу потреби щодо основних матеріалів, напівфабрикатів і допоміжних матеріалів, які нормуються стосовно окремих виробів. Планування і контроль потреби в матеріалах для допоміжних і обслуговуючих процесів.

Запаси і їх регулювання. Види запасів; методика обчислення розмірів страхового, поточного, підготовчого та сезонного запасів. Система «максимум–мінімум» у плануванні та регулюванні запасів. Система «вчасно» (ІТ) і її доцільність. Прискорення реакції системи виробництва на якісні й кількісні зміни ринкового попиту.

Визначення обсягів замовлень і планування зовнішніх перевезень. Методичні підходи до визначення оптимального розміру партії закупки. Витрати на закупку залежно від величини партії.

Зберігання ресурсів і оптимізація замовлень. Вибір транспортних засобів для зовнішніх перевезень, коригування обсягів замовлень з урахуванням витрат та термінів доставки.

Виробнича потужність підприємства і фактори, що її визначають. Поняття виробничої потужності. Різновиди виробничої потужності – вхідна, вихідна, середньорічна – методи їх обчислення. Баланс виробничої потужності.

Фактори, що визначають виробничу потужність підприємства, особливості їх впливу. Показники використання виробничої потужності. Поняття: «вузьке місце», «провідна ланка», «пропорційність», «пропускна здатність обладнання».

Методика обчислення виробничої потужності. Вихідні дані, необхідні для визначення виробничої потужності. Розрахунок виробничої потужності для умов внутрішньо фірмового масового виробництва. Методика визначення виробничої потужності для умов багатомініклатурного одиничного або дрібносерійного виробництва.

Динаміка виробничої потужності: функціональний аспект. Лімітовані фактори виробництва та вибір можливих варіацій поєднань. Заміщеність факторів та ліквідація диспропорцій виробничих потужностей підрозділів підприємства. Здатність виробничих факторів до розподілу, її вплив на планування і контроль ресурсного забезпечення виробництва.

Потреба підприємства у трудових ресурсах, основи її планування. Основні проблеми підприємства, зв'язані з фактором «праця». Добір кадрів. Планування і контроль фонду робочого часу. Оплата праці. Основні показники плану, порядок його розробки.

Планування і контроль чисельності і складу працюючих. Осмислення показників трудомісткості робіт, визначення норм і нормативів обслуговування виробничого процесу. Визначення чисельності робітників окремих категорій.

Планування і контроль продуктивності праці. Обчислення показників продуктивності (виробітку), їх місце в обґрунтуванні потреби в робітниках. Визначення потреби в спеціалістах та менеджерах.

Оплата праці. Показники плану, що характеризують оплату праці: сукупні та середні. Методи обчислення фондів оплати праці для різних категорій працюючих за різних систем та форм оплати праці.

Матеріальне стимулювання працівників. Система премій за результати роботи; визначення розміру премій. Методи розподілу прибутку: часткова участь у капіталі та трудовий внесок.

Планування і контроль забезпечення підприємства технологічною оснасткою.

Планування потреби в інструментах універсального та спеціального призначення. Визначення планових розмірів запасів інструментів. Методика обчислення оборотного фонду інструментів.

Ремонтне обслуговування виробництва. Методика обчислення ремонтних нормативів. Планування ремонту обладнання. Визначення трудомісткості ремонтних робіт і потреби в матеріально-технічних ресурсах, обладнанні та робітниках. Складання графіка планово-профілактичних робіт.

Енергообслуговування підприємства. Нормування енергоспоживання. Розробка планових енергетичних балансів. Визначення потреби *основного* та допоміжного виробництва в енергії та паливі. Розробка планових графіків навантажень власних джерел енергопостачання.

Транспортне обслуговування виробництва. Основні показники транспортного обслуговування: вантажооборот, вантажопотік. Розробка схеми вантажопотоків. Обчислення потреби в транспортних засобах.

Зміст плану і контролю та порядок їх розробки. Основне призначення плану і контролю витрат виробництва, його завдання; взаємозв'язок з іншими планами в системі внутрішньо фірмового планування. Послідовність розробки механізму планування і контролю. Основні показники плану і контролю, їх

загальна характеристика та взаємозумовленість.

Калькулювання собівартості продукції. Планова калькуляція, її зміст і завдання. Методика калькулювання собівартості продукції. Особливості калькулювання в різних галузях виробництва. Калькулювання за методом «покриття витрат». Обчислення собівартості товарної продукції.

Планування і контроль та розподіл непрямих витрат. Кошториси витрат на експлуатацію та обслуговування устаткування, загальновиробничих та загальногосподарських витрат, їх склад. Методика складання кошторисів непрямих витрат.

Методи розподілу непрямих витрат при калькулюванні, їх поширення. Необхідність уточнення величини непрямих витрат на одиницю продукції, що випускається.

Складання кошторису витрат на виробництво. Суть кошторису, його призначення і структура. Методика основних розрахунків у кошторисі. Матрична таблиця узгодження кошторису витрат і собівартості товарної продукції. Узгодження витрат підрозділів основного та допоміжного виробництва. Обчислення собівартості валової, товарної та реалізованої продукції.

Показники планування і контролю зниження собівартості продукції і сфера їх застосування. Методика обчислення зниження витрат виробництва за різними факторами.

Зміст і завдання фінансового плану і контролю на підприємстві. Фінансовий план як картина очікуваного стану підприємства. Основна мета і завдання фінансового плану і контролю, їх структура. Порядок розробки плану.

Планування і контроль потреби у фінансових засобах. Визначення потреби в основних та оборотних коштах, обґрунтування вибору форми скорочення потреби у капіталі (лізинг, факторинг тощо). Планування і контроль потреби в кредитних ресурсах, забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємства.

Планування і контроль прибутковості підприємства. Пасивна й активна стадії складання плану з прибутку, їх зміст, відмінності. Прибуток від реалізації продукції і балансовий прибуток, методика їх розрахунку. Розподіл отриманого прибутку. Методи оптимізації грошових потоків підприємства. Показники прибутковості, методика їх обчислення. По факторні розрахунки зміни рентабельності виробництва.

Баланс підприємства, його структура. Плановий баланс підприємства,

його основне призначення. Активи та пасиви балансу. Характеристика їх складових. Обчислення основних показників балансу.

Оцінка фінансового стану підприємства на основі балансу доходів і видатків. Процентний та відносний методи обробки балансу.

Формування плану і контролю оновлення продукції, їх склад і завдання. Загальна характеристика планових і контрольних робіт у системі створення, підготовки виробництва і освоєння нової продукції. Завдання розробки плану і контролю. Нормативна база планування. Комплекс основних планових обчислень: трудомісткість робіт. Їх тривалість і вартість. Логічна та функціональна послідовність термінів і вартості робіт.

Оптимізаційні планові розрахунки. Економічна ефективність освоєння нової продукції: методичні підходи, порядок обґрунтування. Вибір оптимального варіанта технологічного процесу. Методичні основи обчислення технологічної собівартості. Критична програма.

Планування і контроль витрат на підготовку та освоєння виробництва. Особливості планування і контролю витрат на науково-дослідні роботи. Закономірності зниження трудомісткості складних виробів і кількісні значення цих параметрів для виробів різних галузей виробництва. Криві освоєння.

Зміни собівартості за різних характеристик кривих освоєння.

Складання кошторису витрат та кошторисної калькуляції.

Об'ємно-календарне планування підготовки виробництва. Обчислення трудомісткості окремих циклів робіт та тривалості етапів технічної підготовки виробництва нового виробу. Особливості методики розрахунків тривалості робіт за паралельного та послідовного способів їх виконання. Порядок виконання робіт і побудова графіків Ганта. Математичне моделювання в об'ємно-календарному плануванні і контролі.

Імовірнісні методи планування і контролю підготовки виробництва та освоєння нових виробів. Поняття сітьових методів і моделей, їх термінологія. Методика визначення основних показників: тривалості робіт, термінів настання подій, напруженості виконання. Побудова сітьових моделей виконання комплексів робіт, їх оптимізація.

Завдання і зміст плану організаційного і технічного розвитку. Система показників технічного й організаційного розвитку, методика їх розрахунку. Порядок розробки плану.

Обчислення приросту прибутку (економії) від впровадження інноваційних заходів. Обґрунтування напрямків розвитку; взаємозв'язки в системі

40 внутрішньо фірмового планування і контролю.

Планування і контроль інвестицій. Визначення прибутковості об'єктів інвестування. Методичні підходи: обчислення дисконтованої вартості капіталу, внутрішньої процентної ставки, анuitетів. Динамічне обчислення інвестицій та нові виробничі технології.

Критерії вибору інвестицій. Вибір за умови визначеності. Прибутковість майбутніх інвестицій. Вибір за умови невизначеності. Ризик інвестицій. Фінансування за допомогою позичкового капіталу. Кредитне фінансування розвитку підприємства, його суть. Дія фінансового важеля («ліверідж-ефект»); переваги і загрози для підприємства-кредитора. Довгострокове державне та іноземне кредитування підприємств, встановлення прийнятних умов та термінів повернення коштів. Короткострокове кредитування та обчислення його вигідності.

Бізнес-план, його призначення і зміст. Особливості економічного обґрунтування рішень, що приймаються в процесі створення нового підприємства. Основні вимоги до змісту, структури та порядку розробки бізнес-планів. Загальна характеристика основних розділів бізнес-плану. Обґрунтування доцільності випуску нової продукції. Характеристика основних якостей продукції, її переваг перед існуючими. Планування і контроль орієнтованих витрат, ціни та обсягу продажу продукції. План маркетингу: розповсюдження продукції, реклами і порядок ціноутворення.

Планування і контроль виробництва продукції. Обґрунтування виробництва розрахунками виробничої потужності, матеріальними ресурсами. Планування і контроль витрат на виробництво продукції, їх динаміки в період освоєння. Планування і контроль добору кадрів, оплата їхньої праці.

Планування і контроль фінансів нового підприємства. Методика планування і контролю досягнення беззбитковості виробництва. План реалізації продукції, складання балансів.

Розробка плану одержання коштів та повернення позик.

РОЗДІЛ 9. БЮДЖЕТ І РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Теорії макроекономічного регулювання. Основні типи економічних систем та механізми їх регулювання. Державне регулювання економіки: необхідність, суть, функції, цілі та об'єкти.

Сучасні підходи та принципи державного регулювання економіки. Основні форми впливу держави на соціально-економічний розвиток країни.

Методи державного регулювання економіки. Система органів державної влади та їхні функції у сфері управління економікою України.

Наукові основи макроекономічного планування. Принципи та методи макроекономічного планування. Макроекономічне планування.

Державний бюджет як інструмент державного регулювання економіки. Податкове регулювання. Державне замовлення як засіб задоволення державних потреб. Грошово-кредитне регулювання. Необхідність та методи державного регулювання цін. Антиінфляційна політика

Структура економіки як об'єкт державного регулювання. Міжгалузевий баланс виробництва та розподілу продукції (МГБ), його роль у ДРЕ. Сучасний стан структури економіки України та заходи держави щодо її реформування. Державне регулювання інвестиційних процесів.

Науково-технічний прогрес та інновації як об'єкти державного регулювання. Державна науково-технічна та інноваційна політика, її сутність, цілі й принципи. Механізм макроекономічного стимулювання, фінансування та регулювання інноваційної діяльності в Україні. Підприємництво як об'єкт державного регулювання. Інституційні перетворення як передумова становлення та розвитку підприємництва в Україні. Державне підприємництво та управління державними підприємствами.

Необхідність, сутність, цілі та принципи зовнішньоекономічної політики Української держави. Основні форми, методи та інструменти впливу держави на функціонування зовнішньоекономічного сектору. Платіжний баланс як інструмент державного регулювання.

Сутність, цілі й засоби реалізації державної промислової політики. Державне регулювання відносин в агропромисловому комплексі України. Вплив держави на розвиток сфери товарного обігу. Державне регулювання туристичної сфери.

Принципи і цілі регіональної політики України. Основні форми і методи державного розвитку регіонів. Державні регіональні програми.

Соціальна політика держави: цілі, принципи, пріоритети. Принципи розрахунку системи соціальних норм і нормативів. Державне регулювання ринку праці, доходів та споживання населення. Державне регулювання рівня та якості життя. Основні параметри державного планування соціальної інфраструктури.

Соціальна політика держави: цілі, пріоритети, принципи. Державне регулювання ринку праці. Регулювання доходів та споживання населення.

Державне регулювання рівня та якості життя населення. Система соціального захисту населення. Завдання державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури.

Бюджет як економічна категорія. Бюджетна політика держави. Сутність та структура бюджетної системи. Принципи організації бюджетної системи.

Законодавчо-правова характеристика бюджету як фінансового плану держави. Зміст та структура бюджету, як фінансового плану держави. Сутність бюджетного процесу та його учасники.

Становлення бюджетної системи України. Бюджетна система України. Реформування бюджетної системи в Україні.

Сутність та призначення Державного бюджету України. Склад та структура дохідної та видаткової частин. Державного бюджету України. Стан Державного бюджету України.

Сутність і призначення місцевих бюджетів. Склад і структура надходжень та витрат. Обласні та районні бюджети в Україні. Характеристика бюджетів місцевого.

Доходи бюджету: сутність та види. Бюджетна класифікація доходів державного бюджету та методи їх залучення. Доходи Державного бюджету України: сутність та види надходжень.

Сутність, структура та класифікація видатків бюджету. Бюджетне фінансування: принципи, форми та методи організації. Кошторисне фінансування видатків бюджетних установ.

Профіцит та дефіцит бюджету. Методи фінансування бюджетного дефіциту. Бюджетна класифікація фінансування бюджету.

Роль бюджету у забезпеченні економічного розвитку країни. Бюджетні інвестиції у розвиток економіки. Бюджетні кредити підприємствам. Державні дотації. Видатки бюджету на фундаментальні дослідження.

Розрахунок оперативно-сітьових показників загальноосвітньої школи. Складання тарифікаційного списку загальноосвітньої школи. Складання кошторису загальноосвітньої школи. Особливості кошторисного фінансування дошкільних закладів. Бюджетне фінансування вищих закладів освіти.

Соціальна політика держави. Фінансове забезпечення соціальної сфери. Видатки бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення населення. Пенсійне забезпечення та пенсійна реформа в Україні.

Оперативно-сітьові показники діяльності медичних закладів. Складання тарифікаційного списку медичного закладу. Складання кошторису медичного

закладу.

Воєнна доктрина держави і військові витрати. Планування і фінансування видатків на оборону. Склад видатків на управління. Особливості планування і фінансування витрат органів державної влади й управління.

РОЗДІЛ 10. АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Виникнення і становлення аудиту, його суть і значення. Місце аудиту в системі контролю, його мета і завдання. Види аудиту. Обов'язковий та ініціативний аудит. Відмінності аудиту від інших видів контролю. Предмет і об'єкти аудиту. Інформаційне забезпечення аудиту.

Закон України «Про аудиторську діяльність» та його сутність. Організація аудиту в Україні. Аудиторська палата України та її діяльність. Аудитор, його статус і сертифікація. Реєстр аудиторських фірм і аудиторів. Мета та основні принципи аудиту. Етичні принципи: об'єктивність, незалежність, конфіденційність, чесність, професійна поведінка. Зміст міжнародних стандартів аудиту. Характеристика Кодексу професійної етики аудиторів. Організація роботи аудиторської фірми.

Метод аудиторської діяльності. Загальнонаукові методичні прийоми. Характеристика власних методичних прийомів аудиторського контролю. Вибіркові прийоми аудиту. Основні завдання організації аудиту фінансової звітності та критерії її оцінювання. Напрямки аудиту фінансової звітності. Джерела інформації для аудиту. Загальний огляд фінансової звітності. Основні етапи аудиторської перевірки. Лист-замовлення на здійснення аудиту і договір на його проведення.

Суть аудиторського ризику. Поняття властивого ризику. Поняття ризику контролю. Ризик невиявлення. Модель визначення аудиторського ризику. Помилки і шахрайство. Поняття про суттєвість та її оцінювання. Вивчення та оцінювання системи внутрішнього контролю. Комп'ютерне шахрайство: визначення та ознаки.

Процес проведення аудиту та його стадії. Аудиторські процедури, їх призначення та види. Робоча програма аудиторської перевірки. Планування роботи аудиторської фірми: стратегічне, поточне, оперативне. Порядок розробки плану і програми аудиторської перевірки.

Поняття про аудиторські докази, їх класифікація та вимоги до них. Основні процедури одержання доказів: перевірка, спостереження, опитування і підтвердження, підрахунок, аналітичні процедури. Оцінка якості роботи

аудитора. Необхідність документування роботи аудитора. Мета і завдання документування аудиту. Вимоги до ведення робочих документів та їх класифікація. Порядок зберігання і використання робочих документів.

Якісні характеристики фінансової звітності та її користувачі. Основні процедури та методика перевірки обліку і фінансової звітності. Послідовність аудиторської перевірки звітності. Аудит активів і пасивів підприємства. Методика дослідження форм фінансової звітності. Аудит облікової політики. Аналіз стану та результатів діяльності підприємства при проведенні аудиту.

Аудиторська звітність та її склад. Суть і структура аудиторського висновку. Види аудиторських висновків та їх характеристика. Вимоги до складання аудиторських висновків. Порядок складання та подання аудиторських висновків. Інші підсумкові за наслідками аудиту.

Контроль якості аудиторських послуг. Елементи системи контролю якості на рівні аудиторської фірми. Суб'єкти та об'єкти контролю якості. Процедури забезпечення якості та їх документальне оформлення. Зовнішні перевірки якості аудиту. Події після дати балансу.

Рішення користувачів звітності за результатами аудиту. Контроль за виконанням прийнятих рішень. Відповідальність суб'єктів аудиторської діяльності. Дисциплінарна комісія Аудиторської палати України та її діяльність. Поняття аудиторських послуг. Види аудиторських послуг, їх суб'єкти і об'єкти. МСА про аудиторські послуги. Умови надання та організація аудиторських послуг. Супутні послуги аудитора: огляд фінансових звітів, погоджені процедури та підготовка інформації. Консультативні послуги аудиторських фірм.

Суть і завдання внутрішнього аудиту та його місце в системі внутрішнього контролю. Об'єкти внутрішнього аудиту. Суб'єкти внутрішнього аудиту. Функції внутрішнього аудитора. Формування методології внутрішнього аудиту.

Організація внутрішнього аудиту на підприємстві. Організаційна модель внутрішнього аудиту. Методичні прийоми внутрішнього аудиту: прийоми та методи документального та фактичного контролю, економічного аналізу, методи та прийоми експертно-аудиторської діагностики. Аудит функціонування підприємства в зовнішньому середовищі.

Узагальнення результатів внутрішнього аудиту та аудиторські процедури. Підсумкові документи внутрішнього аудитора, їх зміст та значення. Розробка та реалізація системи заходів внутрішнього контролю. Складові діяльності з

моніторингу заходів контролю.

РОЗДІЛ 11. УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

Сутність та роль витрат у функціонуванні підприємства. Класифікація витрат і її практичне значення. Структура витрат і фактори, що її визначають.

Функціональний аспект системи управління витратами. Формування планових і фактичних витрат. Методи формування витрат. Витрати як база ціни і фактор прибутковості.

Місця формування витрат і центрів відповідальності. Кошториси центрів відповідальності та підприємства в цілому. Розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів при складанні кошторисів.

Роль і методи калькуляції. Особливості калькуляції водно- і багатопродуктовому виробництві. Калькуляція у комплексних (сумісних) виробництвах.

Облік і звітність як елементи контролю витрат. Методи контролю витрат. Стимулювання економії ресурсів.

Сутність і передумови аналізу системи «витрати – випуск – прибуток». Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат.

Оптимізація запасів та інтервалів поставки матеріалів. Оцінка руху виробничих запасів та його вплив на собівартість.

РОЗДІЛ 12. СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегія підприємства: поняття, еволюція концепції. Ключові питання теми: потреба в стратегії для раціонального господарювання на підприємстві; проблеми з розробкою стратегій на вітчизняних підприємствах; походження і зміст категорії «стратегія»; стратегія в економічній науці; широке і вузьке трактування стратегії; економічна політика при розробці і реалізації стратегії підприємства, її процедури; трактування стратегії підприємства в економічній науці; філософська і організаційно-управлінська сутність стратегії підприємства; стратегія як результат; стратегія як процес; стратегія як засіб; аспекти стратегії підприємства; комплексність стратегії; загальні концепції трактування стратегії підприємства; еволюція концепції стратегії підприємства; сучасна концепція стратегії підприємства; відмінності між концепціями стратегії підприємства. Стратегічне бачення і стратегія підприємства.

Формування місії та цілей підприємства. Ключові питання теми: місія і

кредо підприємницької організації; місія і стратегічне бачення; зміст місії підприємства; зміст стратегічного бачення; основні елементи місії; фактори розробки місії; принципи формулювання місії підприємства; визначення ринкової бізнес-ніші, як процедурний елемент формування стратегічної місії підприємства; матриці Абелла і Цвіккі цілі функціонування підприємства; аспекти мети; встановлення загальної (головної) мети організації; деталізація мети; склад мети; система цілей підприємства; стратегічні цілі підприємства та правила (принципи) їх визначення; глобальні і локальні цілі; основні етапи процесу визначення цілей; вимоги, яким повинні відповідати правильно сформульовані цілі; декомпозиція головної мети підприємства; побудова ієрархії цілей («дерева цілей»); встановлення індивідуальних цілей та завдань.

Аналіз зовнішнього середовища підприємства. Ключові питання теми: основні питання стратегії підприємства; необхідність аналізу та оцінки середовища підприємства; оточення функціонування підприємства; види оточення; макросередовище, безпосереднє оточення і внутрішнє середовище; конкретні фактори середовища; методологія аналізу зовнішнього середовища підприємства; проблематика, етапи, процедури зовнішнього аналізу; стратегічне позиціонування фірми в зовнішньому середовищі; поняття стратегічної зони господарювання (СЗГ); проблема виділення сегменту оточення підприємства; параметри та алгоритм виділення СЗГ підприємства; аналіз привабливості СЗГ для підприємства; проведення SWOT-аналізу і виділення факторів можливостей і загроз; матриця можливостей і матриця загроз; визначення та оцінювання важливості факторів зовнішнього середовища за методом складання профілю середовища; привабливість СЗГ – методи і показники оцінки; однофакторні та багатокритеріальні підходи до оцінки привабливості зовнішнього середовища; фактори зростання попиту і зміни рентабельності в СЗГ фірми.

Аналіз стратегічного потенціалу підприємства. Ключові питання теми: внутрішнє середовище підприємства в стратегічному контексті; структуризація внутрішнього середовища підприємства; стратегічний потенціал підприємства; склад потенціалу підприємства; підходи до аналізу потенціалу підприємства; призначення, зміст і аспекти аналізу потенціалу підприємства; об'єкти і предмет внутрішнього аналізу; позиції аналізу; використання даних внутрішнього аналізу; визначення сильних та слабких сторін підприємства; фактори формування сильних і слабких сторін підприємства; оцінка стратегічного потенціалу підприємства; методика і рівні оцінки стратегічного потенціалу підприємства; конкурентний статус підприємства; підходи та методики до

визначення (оцінки) конкурентного статусу підприємства; комплексний показник конкурентного статусу підприємства; визначення відносних інвестиційних позицій (відносного рівня стратегічних інвестицій) фірми в обраних СЗГ; оцінка майбутньої ефективності діючої стратегії фірми в СЗГ; оцінка комплексного показника відносного рівня потенціалу (мобілізаційних можливостей) підприємства щодо СЗГ; оцінка середовища підприємства за методом SWOT-аналізу; методологія побудови та використання матриці SWOT; типові позиції (характеристики) історії, стану, оточення і перспектив бізнесу фірми з точки зору формування ними потенційних внутрішніх сильних сторін (внутрішніх можливостей, потенціалу) і слабких сторін фірми в майбутньому.

Стратегії бізнесу підприємства. Ключові питання теми: поняття стратегії бізнесу підприємства; підходи до формування стратегії окремої бізнес-одиниці; специфіка бізнес-стратегії; стратегічна зона господарювання (СЗГ) і стратегічний господарський центр (СГЦ), як об'єкти і суб'єкти розробки бізнес-стратегії підприємства; стратегічний господарський підрозділ (СГП) як рівень розробки стратегії бізнесу; алгоритм розробки бізнес-стратегії; класифікації стратегій бізнесу підприємства; конкурентні бізнес-стратегії: стратегія мінімізації витрат, стратегія диференціації, стратегія фокусування; характеристика конкурентних бізнес-стратегій за Томпсоном-Стріклендом; стратегія створення інноваційної цінності; стратегії виділені за рівнем глобалізації (диференціації) бізнесу: вузької спеціалізації, диверсифікації в межах окремих видів бізнесу; стратегії виділені за конкурентною позицією в бізнесі: лідера, претендента, наслідування, новачка в галузі; стратегії, виділені за напрямком розвитку окремого бізнесу підприємства: стабілізації, зростання (позитивного розвитку), скорочення, ліквідації; типові стратегії бізнесу, їх цільове призначення і типові ситуації застосування.

Корпоративна (загальна) стратегія підприємства. Ключові питання теми: корпоративна стратегія; стратегічний набір підприємства; стратегічна прогалина; складові корпоративної стратегії; складові стратегічного набору; загальні стратегії; загальні конкурентні стратегії; продуктово-ринкові стратегії (стратегії бізнес-напрямків); функціональні стратегії; ресурсні стратегії; типи корпоративних стратегій; стратегії стабілізації; стратегії виживання; стратегії зростання; стратегії скорочення; стратегії ліквідації; комбіновані стратегії; протфельний аналіз як метод формування корпоративної стратегії; мета портфельного аналізу; зміст портфельного аналізу; завдання портфельного аналізу; алгоритм портфельного аналізу; СОБ; СГЦ.

Стратегія диверсифікації підприємства. Ключові питання теми: диверсифікація діяльності підприємства; аспекти (напрямки) диверсифікації; цілі диверсифікації; доцільність і можливість диверсифікації діяльності підприємства; сценарії диверсифікації; концентрична диверсифікація; горизонтальна диверсифікація; конгломеративна диверсифікація; вертикальна диверсифікація; стратегії диверсифікації підприємства; фактори, що обумовлюють вибір стратегії диверсифікації; стратегії концентричної диверсифікації; стратегії конгломеративної диверсифікації; стратегії горизонтальної диверсифікації; стратегії вертикальної диверсифікації; типові стратегії диверсифікації, їх цільове призначення і типові ситуації застосування.

Стратегія зовнішнього розвитку підприємства. Ключові питання теми: типи розвитку підприємства; зовнішній розвиток підприємства; цілі зовнішнього розвитку; інтеграція підприємства; сценарії зовнішнього розвитку підприємства; зворотна і пряма вертикальна інтеграція; горизонтальна інтеграція; діагональна інтеграція; стратегія горизонтальної інтеграції; стратегії вертикальної інтеграції; стратегія діагональної інтеграції; стратегії інтернаціоналізації; порядок (алгоритм) формування стратегії зовнішнього розвитку підприємства; типові стратегії зовнішнього розвитку підприємства, їх цільове призначення і типові ситуації застосування.

Альтернативність у стратегічному виборі. Ключові питання теми: поняття стратегічних альтернатив; базові стратегічні альтернативи; конкурентні стратегічні альтернативи; стратегічні альтернативи розвитку бізнесу підприємства; стратегії інтенсивного, концентрованого (обмеженого) зростання (розвитку); стратегії інтегрованого зростання (розвитку); стратегії диверсифікованого зростання (розвитку); стратегії скорочення; стратегії стабілізації; стратегії реструктуризації; стратегічні альтернативи залежно від ролі та місця фірми та її конкурентів на ринку; стратегічні альтернативи залежно від умов діяльності (середовища) та ресурсних можливостей підприємств; вибір стратегічного напрямку діяльності (розвитку) підприємства; оцінка стратегічних альтернатив; вибір загальної стратегії (загального стратегічного спрямування розвитку) фірми; перегляд стратегічних альтернатив (СА) в межах обраної загальної стратегії і вибір конкретної стратегії розвитку підприємства; матриця вибору стратегій Томпсона і Стрікленда; аналіз конкурентних переваг фірми і її положення на ринку на основі тест-таблиці Х.Вільдемана; вибір стратегії для малих фірм за матрицею «продукт – форма існування фірми»; вибір стратегії для середніх фірм за матрицею «температура – форма існування фірми».

зростання фірми - темп розширення ніші»; вибір стратегії для великих фірм.

Функціональна стратегія підприємства. Ключові питання теми: функціональний рівень підприємства та його аспекти (підрозділи); функціональна стратегія як рішення щодо вибору методів забезпечення стратегічних планів діяльності та розвитку підприємства на його функціональному рівні; місце функціональних стратегій в стратегічному наборі (СН) підприємства та їх взаємозв'язок з іншими елементами СН; сфери прийняття стратегічних рішень в межах забезпечуючих аспектів (підрозділів) функціонування підприємства; місце функціональних стратегій в алгоритмі створення комплексної стратегії підприємницької організації, інтерпретованої як система бізнесів; види стратегій забезпечення: функціональні та ресурсні стратегії; призначення функціональної та ресурсної стратегій; рівні розробки функціональних стратегій; роль функціональної стратегії для підприємства; особливість функціональних стратегій; класифікація функціональних стратегій підприємства; проблематика функціональних стратегій; ресурсні стратегії; види та зміст і типових функціональних стратегій: маркетингу; виробництва; НДДКР; технологічної; фінансів; інвестицій; кадрів; зовнішньо-економічної діяльності; соціальної; екологічної; організаційних перетворень; управління; запобігання банкрутству та інших.

Декомпонування корпоративної стратегії. Ключові питання теми: поняття декомпозиції стратегії підприємства; декомпозиція і синтез корпоративної стратегії; підходи декомпозиції корпоративної стратегії; функціональна декомпозиція корпоративної стратегії; декомпозиція за підходом виділення провідної ключової стратегії-підсистеми; декомпозиція корпоративної стратегії з застосуванням «дерева структури та стратегічних альтернатив»; дерево структури і варіантів (альтернатив) товарно-ринкової стратегії; дерево структури і альтернативних рішень ресурсної стратегії; дерево структури і варіантів рішень щодо технологічної стратегії; дерево структури і варіантів фінансово-інвестиційної стратегії; дерево варіантів соціальної (кадрової) стратегії; структура рішень (стратегічних альтернатив) інтеграційної стратегії; дерево типів і варіантів управлінської стратегії; декомпозиція корпоративної стратегії підприємства за принципом виділення окремих бізнес-аспектів; інші підходи та ознаки декомпозиції КС; поєднання підходів до декомпозиції КС.

Стратегічні аспекти у функціональних сферах діяльності підприємства. Ключові питання теми: типові функціональні сфери діяльності сучасного підприємства; економічна стратегія підприємства у його функціональному

контексті; декомпозиція стратегії підприємства за функціональною ознакою; аспекти, компоненти (фактори) типових функціональних сфер діяльності підприємства; проблематика стратегічних рішень по окремим аспектам функціонування (функціональним аспектам) підприємства: маркетинг, виробництво, НДДКР, технології, фінанси, інвестиції, ЗЕД, кадри, управління тощо; алгоритм формування функціональних стратегій; стратегічні аспекти функціональних сфер діяльності підприємства (конкретний зміст стратегій-підсистем функціональних напрямків підприємства); зміст та структура товарно-ринкової стратегії; номенклатурно-асортиментна стратегія; обсяго-масштабний аспект товарної стратегії; стратегія якості продукту; ринкова стратегія; стратегії (аспекти) вибору структури ринку товарів, типу ринкової поведінки, щодо позиції та цільового спрямування в конкуренції на ринку, підходів до ціноутворення; зміст та структура ринково-ресурсної стратегії; рішення щодо обсягу ресурсних запасів та їх якості; рішення щодо типу структури ринку постачальників ресурсів; алгоритм розробки ресурсної стратегії; зміст та структура виробничої стратегії; аспекти виробничої стратегії: виробничі потужності, управління виробництвом, технологічні процеси, гнучкість виробництва, використання виробничого персоналу, управління 20 якістю, виробнича інфраструктура, взаємовідносини з партнерами та постачальниками; зміст та структура стратегії НДДКР; зміст та структура технологічної стратегії; технологічні типи підприємств з позицій технологічної динаміки: стабільний, кон'юнктурний, маркетинговий, технологічної атаки; зміст та структура фінансово-інвестиційної стратегії; алгоритм формування фінансово-інвестиційної стратегії; аспекти фінансово-інвестиційної стратегії; джерела фінансування, типи та пріоритетність інвестиційних проектів підприємства; типові альтернативи фінансово-інвестиційних стратегій; зміст та структура стратегії ЗЕД; зміст та структура кадрової стратегії; зміст та структура стратегії організаційних змін підприємства; зміст та структура екологічної стратегії; зміст та структура стратегії управління; альтернативні варіанти рішень по окремим компонентам стратегій функціональних підрозділів; дерева структури аспектів та альтернатив функціональних стратегій забезпечення діяльності та розвитку підприємства.

Методи формування стратегії розвитку підприємства. Ключові питання теми: алгоритм методики вироблення стратегії підприємства; різниця методів формування стратегій для диверсифікованих та монопрофільних підприємств; методи діагностики і стратегічного аналізу окремого бізнесу підприємства

(бізнес-рівень); ланцюжок цінностей; модель накопиченого досвіду; модель життєвого циклу продукту, попиту, технології; матриця «продукт-ринок» І.Ансоффа; матриця Д.Абеля; модель М.Портера (матриця конкурентної переваги); діагностика і стратегічний аналіз агрегованих та диверсифікованих фірм; матричні методи побудови стратегії; загальний алгоритм «портфельної» діагностики; методи перспективного фінансового аналізу; побудова і використання матриці БКГ; побудова і використання матриці МакКінсі; побудова і використання матриці Шелл; побудова і використання матриці ADL; використання інших методів обґрунтування стратегії підприємства.

Стратегічний контекст підприємства. Ключові питання теми: підприємство в стратегічному контексті; стратегічність діяльності та розвитку підприємства; аспекти стратегічного контексту підприємства; фактори оточення і розвитку підприємства; суть стратегічної реакції підприємства; проблема забезпечення конкурентоспроможності підприємства в зовнішньому середовищі ринкової економіки; діяльність і розвиток підприємства в стратегічному контексті; стратегічний контекст управління підприємством; стратегічні рішення; процедури формування стратегії; стратегічний план; стратегічна вказівка; зміст та структура (склад) стратегій підприємства; стратегічний набір підприємства; стратегічна прогалина; класифікація стратегій підприємства; система стратегій підприємства; алгоритм створення стратегії підприємства; рівні розробки стратегій; елементи стратегічного набору підприємства; корпоративні, загальні, конкурентні, бізнес-, забезпечуючі функціональні та ресурсні, операційні стратегії; взаємозв'язок елементів стратегічного набору підприємства; відображення стратегічного аспекту діяльності підприємства; принципи формування стратегії підприємства; інформаційно-аналітична база стратегічного управління.

Стратегія диверсифікації. Ключові питання теми: диверсифікація діяльності підприємства; аспекти (напрямки) диверсифікації; цілі диверсифікації; доцільність і можливість диверсифікації діяльності підприємства; сценарії диверсифікації; концентрична диверсифікація; горизонтальна диверсифікація; конгломеративна диверсифікація; вертикальна диверсифікація; стратегії диверсифікації підприємства; фактори, що обумовлюють вибір стратегії диверсифікації; стратегії концентричної диверсифікації; стратегії конгломеративної диверсифікації; стратегії горизонтальної диверсифікації; стратегії вертикальної диверсифікації; типові стратегії диверсифікації, їх цільове призначення і типові ситуації застосування.

Цінові стратегії. Ключові питання: основні елементи і етапи розробки цінової стратегії; тип цінової стратегії в залежності від рівня цін, ринків збуту, їх сегментів і покупців; оцінка витрат, уточнення фінансових цілей підприємства. Цінова стратегія повинна відповідати головним фінансовим цілям підприємства, прийнятим на найближчий час і перспективу. У зв'язку з цим визначається мінімальний рівень прибутковості, необхідний при продажу кожного виду продукції, а також пріоритетність завдання – отримання найбільшого прибутку або прибутку в конкретний термін для погашення заборгованості за раніше залученими позиковими коштами (включаючи несплачені до бюджетів усіх рівнів, позабюджетні фонди, працівникам або постачальникам).

Сучасний стан і перспективи розвитку стратегічного управління в Україні. Ключові питання теми: сучасний стан національної економіки; розповсюдження практики стратегічного менеджменту в Україні; відношення керівництва підприємств до запровадження стратегічного менеджменту; вплив стратегічного менеджменту на діяльність підприємств; причини низького рівня запровадження стратегічного управління; засади і підходи до стратегічного управління на вітчизняних підприємствах; досвід і спрямування менеджменту підприємств в зарубіжних країнах; особливості стратегічної проблематики українських підприємств; доцільність формування стратегії та запровадження стратегічного управління в практику підприємств; проблеми запровадження системи стратегічного менеджменту; рекомендовані еталонні напрямки розвитку вітчизняних підприємств в умовах стабілізації національної економіки; організація процесу вибору адекватної стратегії; врахування характеру галузі та специфіки ситуації при обранні стратегій; способи реалізації стратегії; стратегії інноваційної цінності.

РОЗДІЛ 13. ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА

Концептуальні підходи до організації виробничої інфраструктури підприємства. Структурні підрозділи та їх завдання. Зміст технічного обслуговування виробництва. Роль служб технічного обслуговування. Підрозділи інфраструктури та їх функції. Спільні принципи технічного обслуговування виробництва. Тенденції розвитку обслуговуючих підрозділів та служб.

Організація інструментального господарства. Основні завдання інструментального господарства. Класифікація технічного оснащення.

Планування забезпечення підприємства оснащенням. Нормування витрат оснащення. Оборотний фонд оснащення. Структура цехових запасів оснащення. Максимальний запас оснащення. Система планування на замовлення. Оцінка ефективності інструментального господарства. Шляхи удосконалення інструментального обслуговування.

Організація технічного обслуговування і ремонту обладнання. Головне завдання ремонтного господарства. Основні функції ремонтного господарства. Сутнісно-функціональна характеристика ремонтного господарства. Фактори, що визначають структуру ремонтного господарства підприємства. Структура та управління ремонтним господарством. Функції і склад ремонтно-механічного цеху. Цехова ремонтна база. Система планово-запобіжних ремонтів. Нормативи системи планово-запобіжних ремонтів. Загальний річний обсяг ремонтних робіт та його розрахунок. Основні етапи проведення ремонтних робіт. Форми організації ремонту. Методи виконання ремонтних робіт. Показники діяльності ремонтного господарства. Напрями вдосконалення ремонтного господарства.

Зміст і предмет організації виробництва. Організація як процес і як явище. Змістовне значення виробництва. Сутність організації виробництва. Основне завдання організації виробництва як науки. Предмет науки організація виробництва.

Поняття організації. Поняття організація у широкому розумінні. Розгляд організації у статичній і у динамічній формі. Структура поняття – організація стосовно до виробничих систем.

Основні аспекти теорії організації виробництва. Організація виробництва як наука і як процес. Концептуальні засади організації виробництва. Сутнісна характеристика організації виробництва. Основні закони організації виробництва та їх вплив на поведінку виробничої системи. Закономірності організації виробництва. Модель організації виробництва у просторі і часі. Функціональна структура організації виробництва. Багатоелементність науки організація виробництва.

Організаційні типи виробництва. Поняття системи як сукупності елементів. Основні складові частини системи. Матеріальне виробництво як складна система. Виробнича система та її елементи. Загальна характеристика виробничої системи. Основні елементи виробничої системи. Цілісність та стійкість виробничої системи. Склад виробничої системи. Підсистеми виробничої системи. Технічна, технологічна, економічна, інформаційна, логістична підсистеми виробничої системи. Підсистема організації

виробництва. Підприємство як складна економічна система та її головні риси. Особливості організації виробничої системи підприємства. Процес організації виробництва у виробничій системі. Загальна характеристика процесу організації виробництва. Основні цілі організації виробництва. Головні етапи процесу організації виробництва. Мета процесу організації виробництва.

Виробничий цикл і його структура. Виробничий процес, його види та елементи. Поняття виробничого циклу. Використання виробничого циклу в плануванні. Структура виробничого циклу. Фактори, що впливають на тривалість виробничого циклу. Виробничий цикл простого процесу. Послідовний вид руху. Паралельний вид руху. Паралельно-послідовний вид руху. Тривалість виробничого циклу з урахуванням міжопераційних перерв. Заходи щодо скорочення виробничого циклу. Виробничий цикл складного процесу. Структура виробничого циклу складного процесу. Цикловий графік та його побудова. Шляхи й ефективність скорочення виробничого циклу. Зниження трудомісткості. Застосування процесів транспортування, складування і контролю. Підвищення ступеня паралельності виконуваних робіт. Економічні результати скорочення виробничого циклу.

Організація виробничого процесу у просторі. Роль транспортного господарства. Основні види транспортних робіт. Фактори, що впливають на структуру транспортного господарства. Класифікація транспортних засобів. Показники стану транспортного господарства. Маршрути руху транспортних засобів на підприємстві. Визначення кількості транспортних засобів. Показники використання внутрішнього транспорту. Перспективи розвитку транспортних господарств.

Організація енергетичного господарства. Основне завдання організації енергетичного господарства. Основні види енергетичних процесів та їх характеристика. Основні складові структури енергетичного господарства. Нормування витрат енергоносіїв. Планування потреб підприємства у енергоносіях. Основні показники, що характеризують енергетичне господарство. Напрями вдосконалення організації енергетичного господарства.

Організація оплати праці на підприємстві. Об'єкти та предмет нормування праці. Головні завдання нормування праці. Функції нормування праці. Основні принципи нормування праці.

Затрати робочого часу та їх класифікація. Класифікація затрат робочого часу. Основні види затрат робочого часу. Складові часу перерв. Перекритий та не перекритий час. Штучно-калькуляційний час та його розрахунок.

Норми і нормативи в організації нормування праці. Нормативи витрачання праці та норми витрат часу. Об'єктивна необхідність нормування. Система норм праці. Норма часу. Норма виробітку. Нормоване завдання. Норма обслуговування. Норма часу на одиницю продукції. Технічно обґрунтована норма часу. Встановлення технічно обґрунтованої норми часу. Склад норми штучного часу.

Організація потокового виробництва. Загальна характеристика різновидів потокового виробництва. Сутність поняття потокове виробництво. Принцип спеціалізації в потоковому виробництві. Принцип прямоочності в потоковому виробництві. Принцип безперервності в потоковому виробництві. Принцип паралельності в потоковому виробництві. Принцип ритмічності в потоковому виробництві. Такт і ритм лінії. Лінії за способом підтримки ритму. Основні транспортні засоби в потоковому виробництві. Конвеєри в потоковому виробництві. Класифікація ліній за основними ознаками.

Особливості організації безперервно-потоківих ліній. Синхронізація операцій. Безперервно-потоківі лінії та умови їх створення. Основи розрахунку безперервно-потоківих ліній. Добова програма запуску. Добовий дійсний фонд часу. Такт безперервно-потоківі лінії. Число робочих місць та коефіцієнт їх завантаження. Швидкість конвеєру. Заділи на безперервнопотоківих лініях. Практичне використання безперервно-потоківих ліній. Робоча та інші зони конвеєру. Безперервно-потоківі лінії з розподільчим конвеєром. Безперервно-потоківі лінії з нерухомим об'єктом.

Організація автоматизованого виробництва. Класифікація автоматизованих ліній. Основні типи автоматичних ліній. Схеми автоматичних потоківих ліній з різними варіантами кінематичного зв'язку механізмів. Ритм (такт) автоматичної лінії.

Організаційні умови та переваги потокового виробництва. Вимоги до організації потокового виробництва – конструкція виробу, технічний режим, режим обслуговування, трудовий режим. Переваги потокової організації виробництва.

РОЗДІЛ 14. ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Суть підприємства, його цілі та завдання. Правові засади функціонування підприємств в Україні. Класифікація підприємств та її практичне значення. Об'єднання підприємств. Поняття та загальна характеристика ринкового середовища функціонування підприємств та організацій.

Підприємницька діяльність як основна сучасна форма господарювання. Господарський комплекс країни та його структура. Ринкове середовище господарювання суб'єктів підприємницької діяльності.

Особливості управління підприємствами як системи. Поняття та основи класифікації методів управління. Суть та параметри організаційної структури управління підприємством. Принципи та етапи побудови організаційних структур управління виробничими і невиробничими підприємствами. Необхідність і принципи формування вищих органів управління підприємствами і організаціями.

Кадри підприємства: класифікація, структура. Наукова організація праці. Нормування трудових ресурсів. Показники руху трудових ресурсів і їхній міст. Система показників використання робочого часу.

Загальна характеристика капіталу і виробничих фондів. Класифікація і структура основних фондів. Спрацювання, амортизація і відтворення основних виробничих фондів (ремонт, модернізація, заміна). Ефективність відтворення й використання основних фондів. Структура, нормування і використання оборотних фондів підприємства. Нематеріальні ресурси. Нематеріальні активи.

Сутність, склад і структура оборотних фондів та обігових коштів. Нормування витрат матеріальних ресурсів та обігових коштів. Показники використання матеріальних ресурсів. Показники та шляхи прискорення оборотності обігових коштів.

Інвестиції, їх види і характеристика. Сутність і класифікація капіталовкладень підприємства. Загальні принципи й етапи планування капіталовкладень на підприємствах. Оцінювання ефективності капіталовкладень підприємства. Фінансові інвестиції і оцінювання їх ефективності. Управління інвестиційною діяльністю підприємства.

Загальна характеристика інноваційних процесів. Загальні та пріоритетні напрями НТП. Оцінка ефективності технічних та організаційних нововведень. Характеристика техніко-технологічної бази виробництва. Складові ТТБ.

Суть і роль ТТБ у розвитку підприємства. Структура ТТБ. Показники ефективності використання ТТБ підприємств.

Структура та принципи організації виробничого процесу. Організаційні види виробництва. Методи поєднання операцій та їхній вплив на операційний цикл. Економічне значення і способи скорочення виробничого циклу. Методи організації виробництва.

Поняття, види і значення інфраструктури підприємства. Система

технічного обслуговування виробництва: загальна характеристика. Інструментальне господарство. Транспортне господарство. Енергетичне господарство. Соціальна інфраструктура підприємства. Капітальне будівництво.

Зміст і суть процесу планування на підприємстві. Принципи планування. Види планів. Бізнес-план. Регулювання – як одна з основних функцій підприємства. Напрямки внутрішньої політики держави.

Маркетингова діяльність підприємства: принципи, концепції, стратегія і тактика. Якість і конкурентоспроможність продукції підприємства. Стандартизація і сертифікація продукції. Державний нагляд за якістю продукції та внутрішньовиробничий технічний контроль якості на підприємстві. Розрахунок економічного ефекту як наслідку підвищення якості продукції. Чинники підвищення якості та конкурентоспроможності продукції підприємства.

Суть і значення продуктивності праці. Система показників продуктивності праці. Основні шляхи підвищення продуктивності і праці. Мотивація праці як один з чинників підвищення продуктивності праці. Оплата праці, її системи і форми.

Поточні витрати на продукування виробів (послуг). Кошторис виробництва і собівартість товарної продукції. Способи планування собівартості продукції підприємства.

Стратегія і шляхи зниження поточних витрат. Ціна на продукцію (послуги).

Прибуток і доход як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства. Суть, важливість і методичні підходи до оцінки загального фінансово-економічного стану підприємства. Економічна суть і загально методологічний підхід до вимірювання ефективності виробництва. Класифікація чинників зростання ефективності виробництва.

Змістовно-типологічна характеристика економічної безпеки суб'єкта господарювання. Рівень економічної безпеки і кризовий стан підприємства. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства. Національна програма антикризового господарювання.

Структурна перебудова економіки і реструктуризація підприємства. Практика здійснення та ефективність реструктуризації суб'єктів господарювання. Санація (фінансове оздоровлення) суб'єктів господарювання.

Банкрутство підприємств (організацій) як економічне явище. Організація і

наслідки ліквідації збанкрутілих підприємств (організацій).

РОЗДІЛ 15. МАКРОЕКОНОМІКА ТА МІКРОЕКОНОМІКА

Макроекономіка як наука. Макроекономіка і мікроекономіка. Макроекономічна політика та її цілі. Становлення та розвиток макроекономічної науки. Об'єкт, суб'єкт, предмет, завдання та функції макроекономіки. Методологія макроекономічної науки. Модель макроекономічного кругообігу ресурсів, продуктів, доходів та витрат.

Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків (СНР). Валовий внутрішній продукт: економічний зміст та методи розрахунку. Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення. Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індекса споживчих цін, їх порівняльна характеристика.

Зайнятість та безробіття: сутність, види та показники. Природне безробіття: економічний зміст та методи вимірювання. Розрив ВВП в умовах циклічного безробіття. Закон Оукена: економічний зміст та математична формалізація. Неокласична та кейнсіанська моделі ринку праці: умови функціонування та механізм урівноваження.

Ринок товарів і послуг та його інфраструктура. Суть і функції товарної біржі. Сукупний попит: економічний зміст, графічна інтерпретація, вплив цінових та нецінових чинників. Сукупна пропозиція: економічний зміст, графічна інтерпретація у коротко- та довгостроковому періодах, вплив нецінових чинників. Модель «AD-AS» як базова модель макроекономічної рівноваги: короткострокова довгострокова рівновага.

Сутність грошового ринку. Інституційна модель грошового ринку. Попит на гроші. Пропозиція грошей. Механізм формування пропозицій грошей. Графічна модель грошового ринку.

Суть інфляції. Основні види інфляції. Причини та наслідки інфляції. Інфляція попиту та витрат. Показники вимірювання інфляції. Інструменти фіскальної та грошової політики щодо регулювання інфляційних процесів в Україні. Суть та класифікація грошових реформ. Моделі грошових реформ. Особливості проведення грошової реформи в Україні.

Мікроекономіка в системі економічних дисциплін. Методологія мікроекономічного аналізу. Основні суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні.

Сутність поняття «потреби», види потреб та економічні блага. Аксиоми та

функція корисності. Закон спадної граничної корисності та стан рівноваги споживача.

Реакція споживача на зміну його доходу. Реакція споживача на зміну цін товарів. Ефект заміщення та ефект доходу.

Попит і аналіз змін в попиті. Цінова еластичність попиту. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність попиту. Надлишок (виграш) споживача.

Виробництво та його ресурси. Підприємство як суб'єкт ринку та виробничо-ринкова система. Параметри підприємства як мікроекономічної моделі.

Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Витрати виробництва у довгостроковому періоді.

Пропозиція і аналіз змін у пропозиції. Види еластичності пропозиції та фактор часу. Ринковий механізм.

Ринок та його функції. Умови функціонування ринку досконалої конкуренції. Рівновага конкурентного підприємства у короткостроковому періоді. Максимізація прибутку конкурентного підприємства. Рівновага конкурентного підприємства у довгостроковому періоді.

Модель «чистої» монополії та її характеристики. Монопольний ринок у короткостроковому та довгостроковому періодах. Особливості функціонування монополізованих ринків.

РОЗДІЛ 16. ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Характеристика економічного життя перших цивілізацій. Економічна думка Стародавнього Сходу. Економічна думка Античного Світу.

Осьовий час і формування Східної та Західної цивілізацій. Особливості господарського розвитку та економічної думки Середньовіччя. Економічний розвиток і економічна думка Давньоруської держави.

Передумови ринкового господарства в суспільствах Європейської цивілізації. Великі географічні відкриття та їх соціально-економічні наслідки. Меркантилізм – перша школа політичної економії.

Промисловий переворот і його соціально-економічні наслідки. Загальна характеристика ранньої класичної політекономії. Зріла класична політекономія. Пізня класична політекономія. Ідеї реформізму, прагматизму, апологетизму. Західноєвропейський утопічний соціалізм. Виникнення та розвиток марксистської економічної теорії. Стара історична школа Німеччини.

Господарський розвиток України та економічні погляди її мислителів у другій половині XVIII – першій половині XIX ст.

Економіка монополістичного капіталізму. Загальна характеристика епохи. Основні тенденції розвитку світової економіки у другій половині XIX – на початку XX ст. Нова історична школа Німеччини. Порівняльна характеристика шкіл мікроекономічного аналізу.

Економічний розвиток України на рубежі XIX–XX ст. Економічні ідеї революційної, радикальної демократії. Розвиток політичної економії в Україні.

Економічний розвиток європейських країн у другій половині XX ст. Загальна характеристика ідей неолібералізму. Неокласичний синтез. Посткейнсіанство. Післявоєнний інституціоналізм.

Світове господарство та основні напрямки економічної думки на етапі інформаційно-технологічної революції (кінець XX – початок XXI ст.). Економічний розвиток України в умовах радянської економічної системи та його трактування в економічній думці. Формування засад ринкового господарства в Україні.

РОЗДІЛ 17. ЕКОНОМЕТРИКА

Предмет та метод економетрики. Історичні відомості. Приклади моделей та методів, які носять характер економетричних досліджень. Значення освітньої компоненти та взаємозв'язок з іншими економічними освітніми компонентами. Математична модель та основні етапи її побудови. Теоретичні основи математичного моделювання та класифікація моделей. Основні якісні та кількісні характеристики системи обліку як об'єкту моделювання.

Регресійна економетрична модель. Знаходження статистичних оцінок параметрів методом найменших квадратів.

Стандартна похибка оцінки за рівнянням економетричної моделі. Коефіцієнт детермінації та коефіцієнт кореляції. Загальні відомості про статистичні оцінки. Незміщеність та ефективність оцінок МНК. Перевірка нульових гіпотез і довірчі інтервали параметрів. Перевірка моделі на адекватність.

Криві зростання. Зведення нелінійних моделей до лінійних. Приклади застосування експотенційних функцій.

Лінійна багатофакторна економетрична модель. МНК для багатофакторної економетричної моделі. Коефіцієнт множинної кореляції та детермінації. Оцінений коефіцієнт детермінації.

Постановка задачі в матричній формі та основні припущення МНК для загального випадку. МНК в матричній формі. Дисперсійно-коваріаційна матриця VAR(a) матриця кореляції. Перевірка моделі на адекватність. Перевірка нульових гіпотез і довірчі інтервали параметрів. Перевірка нульових гіпотез стосовно коефіцієнта множинної кореляції. Прогнозування за економетричною моделлю.

Класифікація часових рядів. Стаціонарні часові ряди та їх характеристики, автокореляційна функція. Аналітичне вирівнювання часового ряду. Прогнозування на основі моделі часових рядів.

Мультиколінеарність і її наслідки. Дослідження мультиколінеарності. Способи усунення мультиколінеарності.

Поняття гетероскедастичності. Методи визначення гетероскедастичності. Узагальнений метод найменших квадратів. Методика перевірки економетричної моделі на наявність гетероскедастичності.

Причини виникнення автокореляції в економетричних моделях. Перевірка наявності автокореляції. Оцінка параметрів моделі з автокорельованими залишками. Методика перевірки економетричної моделі на наявність автокореляції.

Природа авто регресивних моделей. Методи оцінювання параметрів лагової моделі.

Природа Димму-змінних. Регресія однієї кількісної та однієї якісної змінної з більш ніж двома класами.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

Фаховий іспит за спеціальністю 051 Економіка для здобуття освітнього ступеню «Магістр» передбачає виконання практичних та тестових завдань: два теоретичних питання (правильна відповідь на одне теоретичне питання дорівнює 25 балам) і 50 тестових завдань (одне тестове завдання оцінюється у 1 бал), які мають чотири варіанта відповіді, серед яких тільки один правильний. На виконання всіх завдань відводиться 1 год. 20 хв.

Рівень	Кількісна характеристика	Характеристика відповідей абітурієнта на питання білету теоретичного змісту та тестових завдань	
		Питання теоретичного змісту	Тестові завдання
Низький	100-123 б.	Абітурієнт опанував навчальний матеріал окремих теми (освітніх компонент), не знає наукових фактів, визначень, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані	Здобувач отримує 1 бал за кожне тестове завдання. Абітурієнт вирішив менше 60% із запропонованого набору тестових завдань
Задовільний	124-150 б.	Абітурієнт опанував теоретичні знання навчальної теми або освітньої компоненти, непереконливо відповідає, плутає поняття; при відповіді на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із	Здобувач отримує 1 бал за кожне тестове завдання. Абітурієнт вирішив 60-79% із запропонованого набору тестових завдань

		майбутньою діяльністю	
Достатній	151-175 б.	Абітурієнт добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного змісту	Здобувач отримує 1 бал за кожне тестове завдання. Абітурієнт вирішив 80-94% із запропонованого набору тестових завдань
Високий	176-200 б.	Абітурієнт показав високий рівень засвоєння теоретичного матеріалу, демонструє глибокі і всебічні знання відповідної теми або освітньої компоненти, логічно мислить і буде відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок	Здобувач отримує 1 бал за кожне тестове завдання. Абітурієнт вирішив 95-100% із запропонованого набору тестових завдань

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах). Навчальний посібник Рекомендовано МОН України. 2020. 240с.
2. Азарова А.О., Нікіфорова Л.О. Економіка підприємства. Практикум: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ВНТУ, 2020. 216 с.
3. Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. Міжнародні економічні відносини: підручник/ І.В. Амеліна, Т.Л. Попова, С.В. Владимиров. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 256 с.
4. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: навч.посіб.: у 2 кн. / Панчишин С., Островерх П., Стеблій Г. та ін. Кн. 2: Мікроекономіка. Київ: Знання, 2020. 437 с.
5. Атамас П.Й., Атамас О.П. Лисиченко О.О., Фінансовий облік: навчальний посібник / За заг. ред. к.е.н, проф. П.Й. Атамаса. Київ: ЦУЛ, 2019. 356 с.
6. Аудиторська практика [Текст] : метод. рек. до вивч. дисц. / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського, каф. обліку та аудиту; М.Т. Шендригоренко – Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2020. – 82 с.
7. Ахновська І., Болгов В. Управління витратами: навчальний посібник / І.О.Ахновська, В.Є.Болгов. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
8. Ачкасов А. Є. Мікроекономіка. Тренінг-курс: навч. посіб. Харків: ХНАМГ, 2020. 248 с.
9. Базилевич В.Д. Макроекономіка: підручник/ Видавництво Знання, 2020. 458 с.
10. Базилінська О.Я. Макроекономіка: підручник / О.Я.Базилінська. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 442 с.
11. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства. Підручник / Бандурка О.М., Коробов М.Я. К.: Либідь, 2020. 230 с.
12. Безпалько О.В. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посіб. Київ: Кафедра, 2020. 310 с.
13. Березін О.В. Економіка підприємства: Практикум: Навч. посіб. / Березін О.В. К., 2019. 248 с.
14. Беседіна Г. Є. Мікроекономіка: практикум. Харків, 2019. 99 с.

15. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 688 с.
16. Білоусько В.С. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / М.І.Беленкова. Київ: Ліра, 2019. 402 с.
17. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Золотарьова О.В. та ін. Сучасна міжнародна економіка: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. Дніпро: ПБП «Економіка», 2019. 386 с.
18. Бойчик І.М. Економіка підприємства: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. Третє видання, випр. і доп. / Бойчик І.М., Харів П.С., Холчан М.І., Піча Ю.В. К.: Каравела, 2020. 328 с.
19. Вдовенко Л.О., Сушко Н.М., Фаюра Н.Д. Фінанси: Навчальний посібники/ Л.О.Вдовенко, Н.М.Сушко, Н.Д.Фаюра. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 152 с.
20. Вербова О.С., Вербовий М.В. Історія економіки та економічної думки: теорія та практикум. 2-ге видання. Навч. посібник. Рекомендовано МОН України. 2021. 392с.
21. Галушка З.І., Поченчук Г.М. Економіка: теорія і практика. Підручник. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2020. 232 с.
22. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка підприємства / О.О.Гетьман, В.М.Шаповал. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 488 с.
23. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: Підручник. / Горбонос Ф.В., Черевко Г.В. К., 2020. 463 с.
24. Горох О.В. Фінанси: навч.посіб. Харк.нац.аграр.ун-т ім.. В.В. Докучаєва. Харків, 2021. 190 с. – URL: <http://hdl.handle.net/123456789/2582>
25. Гринчуцький В.І., Карапетян Е.Т., Погріщук Б.Г. Економіка підприємства // В.І.Гринчуцький, Е.Т.Карапетян, Б.Г.Погріщук. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2020. 304 с.
26. Гронтковська Г.Е. Макроекономіка. Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2019. 672 с.
27. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка. Практикум / Г.Е.Гронтковська, А.Ф. Косік. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 418 с.
28. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Фінанси: Підручник. К.: Ліра-К, 2019. 600 с.

29. Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романів Р.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. для ВНЗ. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : ЦУЛ, 2019. 424 с.
30. Гусєва О.Ю., Воскобоева О.В., Ромащенко О.С. Регіональна економіка: Навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2020. 121с
31. Гуторов О.І., Ярута М.Ю, Сисоєва С.І. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. Харків: Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, 2019. 227 с.
32. Диха М.В., Мороз В.С. Економетрія. Навчальний посібник / М.В.Диха, В.С.Мороз. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 206 с.
33. Дмитрієв І.А. Регіональна економіка: навчальний посібник для практичних занять і самостійної роботи студентів закладів вищої освіти / І.А.Дмитрієв, І.Ю. Шевченко. – Х.: Стиль Издат, 2018. 284 с
34. Дружиніна В.В. Мікроекономіка: навч. посіб. Харків: Друкарня Мадрид, 2019. – 254 с.
35. Економіка підприємства: підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л.Л. та проф. Кривов'язюка І.В. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2020. 700с.
36. Економіка праці: навчальний посібник[електронний ресурс] / за заг. ред. Г.В. Назарової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 330 с.
37. Економічна безпека підприємництва в Україні : монографія / Г.В.Ситник, Г.В.Блакита, Н.М.Гуляєва та ін. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 284 с.
38. Економічна безпека підприємства: підручник / за заг. ред. А.М.Дідика. Львів: НУ «Львівська політехніка», ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.
39. Заблоцький Б.Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навч. посібник.: 2-ге вид. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 427 с.
40. Зінчук Т., Горбачова І., Ковальчук О., Куцмус Н., Усюк Т., Пивовар П., Данкевич В., Прокопчук О. Міжнародні економічні відносини та зовнішньоекономічна діяльність / Т.Зінчук, І.Горбачова, О.Ковальчук, Н.Куцмус, Т. Усюк, П. Пивовар, В. Данкевич, О. Прокопчук Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 512 с.
41. Іванова Н.С. Економічна безпека: навч. посібник. / укл. Н.С.Іванова / Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського, каф. маркетингу, менеджменту та публ. адміністрування. Кривий Ріг: ДонНУЕТ,

2020. 139 с.

42. Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка: навч. посібник / Н.П. Мацелюх, І. А. Максименко. Київ: Видавництво “Центр учбової літератури”, 2019. 382 с.
43. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / Г.П.Пасемко, Л.Г.Бага, Г.Є.Беседіна та ін. – Вид. 2-ге, змін. і допов. Харків : ХНАУ, 2020. 243 с.
44. Історія економіки та економічної думки: опорний конспект лекцій / уклад. Л.М. Зарецька; Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків: Монограф, 2019. 119 с.
45. Канцір І.А., Кліпкова О.І., Іванець Л.В. Макро- мікроекономіка: від теорії до практики. 2-ге видання. Навч. посібник. Рекомендовано МОН України. 2021. 444с.
46. Касьяненко Л., Назаров В., Савченко Л. Економічна теорія права: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2019. 214 с.
47. Кібік О.М., Нестерова К.С., Хаймінова Ю.В. Міжнародна економіка: навч.-метод. посібн. Одеса, 2020. 85 с.
48. Коваленко Д.І., Венгер В.В. Фінанси, гроші та кредит. Теорія та практика / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 578 с.
49. Кулішов В.В. Глобальна економіка. Навч. посібник. Рекомендовано МОН України. 2021. 208с.
50. Куцик П.О., Чабанюк О.М., Макарук Ф.Ф. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Львів: Видавництво ЛКА, 2020. 364 с.
51. Лебедева О., Белоцерковець В., Завгородня О. Міжнародна економіка / О.Лебедева, В.Белоцерковець, О.Завгородня. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 416 с.
52. Любенко Н. Фінанси підприємств: Начальний посібник / Н. Любенко. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 264 с.
53. Макаренко М. Макроекономіка. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2019. 216 с.
54. Марченко О.С. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / О.С.Марченко; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. екон. теорії. Харків : Право, 2022. 246 с.
55. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств: Підручник / О.О.Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. Вид-во: Центр навчальної літератури,

2019. 504 с.

56. Облік і аудит: навч. посібник/ Т.М.Ковальчук, І.І.Никифорак; за ред. Т.М.Ковальчук. Вид. 2-ге, доп. та перероб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2020. 520 с.
57. Пашенко І.Н. Економіка праці та соціально-трудова відносини. Навч. посібник. Рекомендовано МОН України. 2021. 260с.
58. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навчальний посібник / Н.Л.Правдюк, Л.В.Коваль, О.В.Коваль. Київ:, «Центр учбової літератури». 2020. 647 с.
59. Соляр В.В. Регіональна економіка: тренінг курс: Навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» / В.В.Соляр, О.В.Анісімова. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 173с.
60. Статистика: підручник / С.І.Пирожков, В.В.Рязанцева, Р.М.Моторин та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 328 с.
61. Статистика: навчальний посібник/ О.В. Козирєва, В.О. Федорова. Харків: Видавництво Іванченка І.С., 2021. 187 с.
62. Стельмащук А.М. Бухгалтерський облік: теорія, практикум, тренінг. Навч. посібник. Рекомендовано МОН України. 2020. 680с.
63. Управління витратами: навчальний посібник / І.О.Ахновська, В.Є.Болгов. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
64. Ущатовський Ю. В. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / Ю. В. Ущатовський. Житомир: Житомирська політехніка, 2020. 144 с
65. Фінанси підприємств: навчальний посібник/ М.Д.Бердинець, Л.П.Довгаль. Вид-во: Центр навчальної літератури, 2019. 292 с.
66. Ярмач О.В. Економічна безпека підприємства: навчально-методичний посібник для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнесекономіка». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 92 с.